

A. H. TAMMSAARE

METOODILISI JA
BIBLIOGRAAFILISI
MATERJALE RAA-
MATUKOGUDELE

2/71176

A-28955

Eesti NSV Kultuuriministeerium

Fr. R. Kreutzwaldi nim. Eesti NSV Riiklik Raamatukogu

A. H. TAMMSAARE

(1878-1940)

Metoodilisi ja
bibliograafilisi
materjale raamatukogudele

Tallinn

1967

02
T18

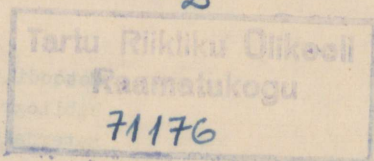
Koostanud M.Gross, V.Kabur ja L.Olšak.

Kaane kujundanud G.Haas

A. H. TAMM SAAR

(1878-1940)

F₂

ARHIIVKOGU

Tartu

1901

2/17/06

Anton Hansen-Tammsaare elu ja looming

"... siin mägi, seal mägi, kaugemal kolmas, pahemat kätt neljas, paremat viies ja nende taga kuues, seitsmes ning veel rohkemgi. Mägedel põllud ja hooned, mägede ümber, nende vahel aina soo, tükati raba, kaetud kidura võserikuga."

Niisugune on Vargamäe ümbruse kirjeldus A.H.Tammsaare romaanis "Tõde ja õigus".

Süüa soosaarele, Põhja-Tammsaare tallu kolisid 1872.a. kirjaniku vanemad Peeter ja Ann Hansen. Talu ostuõla tasumiseks tuli üheksa aastat ränka tööd teha. Koht oli külas keskmiste hulgas, kuid lakkamatu võitlus madalamates kohtades liigvee ja kõrgemal - kivide vastu nõudis. suurt pingutust.

30.jaanuaril 1878 sündis Hansenitel neljas poeg Anton, kirjanikunimega A.H.Tammsaare. Ühtekokku oli peres 12 last. Antoni lapsepõlv möödus õdede-vendade seltsis kodustel mängumaadel. Nõudlik ja range isa ning hellaloomuline ja osavõtlik ema kasvatasiid lastes töökust, nõudlikkust, vastutustunnet, tahet raskusi võita ning jumalakartust. Hansenite perekonnas peeti lugu haridusest ja loeti innuga raamatuid. Väike Anton õppis lugemise selgeks vanemate vendade kõrval kõigile märkamatuks. Kaheksa-aastaselt alustas ta Säasküla vallakoolis oma haridusteed. Kaks aastat hiljem siirdus ta Prümli vallakooli, kus õpetajaks oli Hansenite sugulane Hans Tiss. On tõenäoline, et koolmeistri kiindumus raamatutesse avaldas mõju ka noorele Hansenile. Hans Tiss oli Antoni ristisa Hans Grosstali kõrval üks neist, kes soovitas Peeter Hansenil poega koolitada. Ka poisid endas kasvas õppimishimu ja nii astus ta 1892.a. sügisel neljateistkümnenaastasena Väike-Maarja kihelkonnakooli. Siinne õhkkond innustas noorukit koolitarkuse omandamise kõrval kirjanduslikke katsetusi tegema.

Väike-Maarja kihelkonnakooli juhatajaks ja õpetajaks oli

tollal Jakob Tamm, kes koos Jakob Liivi ja Peeter Jakobsoniga moodustas nn. Väike-Maarja parnassi. J. Tamme mõju A. H. Tammsaarele oli mitmesuunaline. Tema tunnid olid huvitavad ja sisukad. Eriti jäi tulevasele kirjanikule meelde üks tund, kus Jakob Tamm luges klassis ette Juhan Liivi äsja ilmunud "Varju", mis andis kõige sügavama elamuse. Kui 1892.a. ilmusid Jakob Tamme luulevihikud "Ärganud hääled" I ja II, kinkis ta igale poisile ühe eksemplari. A. H. Tammsaare hindas oma õpetaja luule "lihtsust, otsekoheisust, sõnakehvust ja maamehelikku kohmakust, mille taga peitub häbelikuna soe tundmus".

Koolil oli mahukas venekeelsetest teostest koosnev raamatukogu, mida Jakob Tamm järjest täiendas. Õpilased laenasid siit N. Gogoli, A. Puškini, M. Lermontovi, I. Krõlovi ja teiste teoseid. Eestikeelseid raamatuid andis J. Tamm kirjandussõpradele lugeda oma isiklikust raamatukogust.

Esimesed luulekatsetused oli A. H. Tammsaare teinud Prümli vallakoolis, Väike-Maarja kihelkonnakooli lõpetamise ajal oli tal kaasõpilaste seas juba värsisepa kuulsus.

A. H. Tammsaare haridustee jätkus 1898.a. jaanuaris Tartus Hugo Treffneri eragümnaasiumis. Tema õppimistingimused olid ebanormaalsed, sest puudus pidev rahaline toetus, ta pidi tegema võlgu ja teda koormati koolis mitmesuguste kohustustega, nagu korrapidajaametiga kooli eestois, sagedase lauakattimisega kooli sööklas ja õpetajate asendamisega nooremates klassides. Sellest hoolimata otsis noormees võimalusi luuletuste kirjutamiseks. Alates 1900. a. hakkas ta katsetama proosa alal ja sellest ajast peale jäigi truuks proosale. Ajalehes "Postimees" ilmusid 1900.a. jutustused "Kilgivere Kustas" ja "Ärakadunud poeg". 1901.a. trükiti albumis "Kiired" I jutustus "Kuresaare vanad", mille kirjanik 1922.a. "Mäetaguse vanadeks" ümber nimetas. 1902.a. avaldati juba kuus A. H. Tammsaare jutustust ("Kaks paari ja üksainus", "Vastukaja", "Võsaküla uus koolmeister" jt.). 1903.a. ilmusid novellet "Tähtis päev" ning varasema loomingu kaalukaim teos, jutustus "Vanad ja noored".

H. Treffneri gümnaasiumis kujunesid noorel kirjanikul uued töökspidamised ja hakkasid kaduma koduse miljöö religioossed arusaamad. Sellele aitasid kaasa õpetajad-ratsionalistid ja

loodusteaduse õppimine. Mitmed õpetajad püüdsid õpilastes rahvustunnet säilitada ja eesrindlike vaateid levitada. Gümnaasiumis õppis A.H.Tammsaare inimesi ja sündmusi terava pilguga vaatlema. Silmaringi laiendamiseks kasutas ta kooli raamatukogu, mis koosnes vene klassikute teostest ning vene- ja saksakeelsetest populaarteaduslikest väljaannetest.

1903.a. veebruaris suri kirjaniku ema. Kevadel sooritas Anton Hansen Narva gümnaasiumis küpsuseksamid, sest Treffneri gümnaasiumil polnud õigust küpsustunnistust anda. Sama aasta sügisel alustas ta ajakirjanikutegevust Tallinnas "Teataja" toimetuses. Tema ülesandeks oli kaastööde redigeerimine, linnaelu käsitlevate lühisõnumite koostamine, võõrkeelsete kirjutiste tõlkimine ja teatriretsensioonide kirjutamine. Hiljem töötas ta lühikest aega ka ajalehtede "Vaatileja" ja "Sõnumed" juures.

Ehkki A.H.Tammsaare koormus oli suur, jätkus tal aega oma eriharrastuseks - viiulimänguks. Tihedalt suhtles ta J.V.Veski, H.Pöggelmanni, M.Martna perekonna, J.Lilienbachi, O.Müntheri ja teistega.

1904. ja 1905.a. kirjutas ta vähe. 1904.a. ilmusid ainult jutustused "Tõsi jah!" ja "Lehekandja nr. 17" ning 1905.a. jutustus "Päästmisel". Viimases kajastuvad esmakordselt eesti kirjanduses 1905.a. sündmused.

1907.a. jõudsid päevavalgele pikemad jutustused "Raha-auk" ja "Uurimisel". Neist esimene on suunatud tsaarivalitsuse, mõisnike ja vaimulike omavoli vastu, teine on nagu üleminekuastmeks psühholoogilise-olustikulistelt jutustustelt psühholoogiliste teoste juurde.

1907.a. sügisel hakkas A.H.Tammsaare Tartu Ülikooli õigusteaduskonnas õppima. Lisaks õigusteaduskonnas läbivõetavatele õppeainetele kuulus ta järjekindlalt loodusteaduse, psühholoogia, matemaatika ja füüsika loenguid ning võttis osa inglise ja prantsuse keele lektorikursustest. Samal ajal luges ta vene- ja saksakeelset kirjandust. Üheks armsamaks harrastuseks jäi neilgi aastail muusika.

A.H.Tammsaare kuulus üliõpilasseltsi "Ühendus", võttis osa raamatukogu-toimkonna tööst ja esines koosolekutel. Seal arutati

ka tema üliõpilasnovelle "Pikad sammud" (1908) ja "Noored hinged" (1909). 1910. a. ilmus kolmas üliõpilasnovell "Ule piiri". Need novellid erinevad ainekäsituselt kirjaniku varasemast loominguist. Tegelasteks on enamasti väljakujunemata noored inimesed (üliõpilased, ajakirjanikud ja teised), kes pole elus kindlat eesmärki leidnud. Kirjanik jättis kõrvale olustiku, keskkonna, tegelaste päritolu ja välimuse ning süvenes nende elamuste maailma.

1911. a. märtsikuu lõpul katkestas haigestumine kopsutuberkuloosi kirjaniku õpingud. Ta läks Koitjärvele metsavahist venna juurde, kuhu jäi mõneks ajaks. Pingutuste vältimiseks loobus ta ilukirjanduslikust loominguist, kuid et siiski millegagi kasulik olla, hakkas tõlkima ja vennalapsi õpetama. Et mingit pööret paranemise poole ei toimunud, sõitis A. H. Tammsaare arstide soovitusel ja laenatud rahaga esimest ning viimast korda elus väljapoole Eestit - Kaukaasiasse, kus peatus esialgu eesti asunduses Punasel Lagedal, mille kaunis loodus andis tugevat miniatuuri "Poiss ja liblik" kirjutamiseks, 1912. aasta sügisel aga Suhumis. Järgmise aasta algul tegi ta pikemaid reise Taga-Kaukaasiasse ja 1913. a. mais tuli taas venna tallu Koitjärvele. Kopsuhaigusele lisandus maohaigus. Tervenemine võttis aega.

Tervisehäiretest hoolimata jälgis A. H. Tammsaare ajakirjandust ning täiendas oma teadmisi rootsi, soome, inglise ja prantsuse keele alal. Koitjärve-perioodil kirjutas ta hulga kirjanduskriitilisi artikleid. 1915. a. ilmus essee "Keelest ja luulest", milles ta käsitleb tolleaegse luule aktuaalseid probleeme ning teeb tähelepanekuid G. Suitsu ja V. Ridala luule laadi kohta. 1917. aastal ilmusid jutustused "Varjundid" ja "Kärbes". Neist esimene on kirjutatud Kaukaasia, teine Tartu elamuste põhjal. 1919. a. jõudis lugejateni valimik publitsistikat pealkirja all "Sõjamõtted".

1918. a. detsembris kolis A. H. Tammsaare Tallinna ja järgmise aasta suvel abiellus Käthe Veltmaniga. Siitpeale jäi kirja-

niku alatiseks elukohaks pealinn, kus ta avaldas kahe aastakümne jooksul hulga teoseid, mis kuuluvad eesti kirjanduse varasalve. Rööbiti ilukirjandusliku loominguga tegeles ta ka publitsistika ja tõlkimisega. Pingsa töö kõrval pühendas A. H. Tammsaare palju aega kodule ja lastele. Tema elus jäi endiselt kindel koht teatritele, kinodele, kontsertidele ja kunstinäitustele. Väga palju aega kulutas A. H. Tammsaare lugemisele. Sageli võis teda näha Tallinna Keskraamatukogus.

Alates 1920. a. paranes mõnevõrra A. H. Tammsaare majanduslik olukord. B. Linde asutatud kirjastus "Varrak" andis tema teoseid välja kordustrükkidena. Lisaks varem kirjutatud teoste kordustrükkidele ilmusid 1921. a. näidend "Juudit", 1922. a. romaan "Kõrboja peremees", 1923. a. novell "Pöialpoiss" ja 1924. a. artiklite kogu "Sic transit ...".

Tõuke draama "Juudit" kirjutamiseks andis Fr. Hebbeli "Judithi" lugemine. A. H. Tammsaare mõtestas vana loo uuel, algupärasel viisil, kus kõlab tema protest sõja ja sotsiaalse ülekohtu vastu. Näidend oli tähtsaks etapiks eesti kirjanduses, sest esmakordselt käsitles eesti kirjanik seda maailma draamakirjanduse lemmikteemat. Muidugi oli "Juudit" tammsaarelik teos, Hebbeli piibliainelisest raamatust on võetud ainult sündmustiku üldine arendus ja tegelased.

Romaani "Kõrboja peremees" kirjutamise mõte tekkis kirjanikul juba 1911. a. Koitjärvel, kuid kavatsus sai teoks alles 1922. a. Romaan kirjutati üllatusliku kiirusega, kolme nädala jooksul ja see kujunes 20-ndate aastate eesti kirjanduse tähtteoseks. Selles on esindatud eesti taluperemehe-tüübi minevik, olevik ja tulevik. "Meil Eestis ei ole praegu peremeest, meie peame selle ise kasvatama ja laps istub juba rõõmu- ja lootusrõhkete punamarjade keskel" - selliselt mõtestas A. H. Tammsaare ise romaani ideesisu.

Ligi veerandsada aastat kestnud kirjandusliku tegevuse järel kirjutas A. H. Tammsaare oma tippsaavutuse, suure eposiromaan "Tõde ja õigus" (1926-1933). Selles monumentaalses teoses on kätketud suured ühiskondlikud probleemid ja arengulood, alates möödunud sajandi viimasest veerandist kuni käesoleva sa-

jandi kolmekümnendate aastateni.

Trükist ilmus romaani "Tõde ja õigus" I osa 1926.a., II osa 1929.a., III osa 1931.a., IV osa 1932.a. ja V osa 1933.aastal - kokku 2521 lehekülge.

Rikkaliku ideestikuga teoses aitab orienteeruda A.H.Tamm-
saare ise, kes võtab romaani ülesehituse kokku nii, et esimeses osas kujutatakse võitlust maaga, teises võitlust jumalaga, kolmandas võitlust ühiskonnaga, neljandas võitlust iseenda ja oma eluõnne ja viiendas alistumist.

Kõige tähtsamaks on kirjanik pidanud võitlust maaga, nähes selles kogu elu alust. Romaani I osas näeme kõige monumentaalsema tegelase Andrese võitlust, mis keerleb probleemi ümber: kas tõega saab õigust kätte. Teose tegevus areneb Vargamäel, kus kasvab ja valmistub eluks Indrek Paas. Siin kujunevad temas ausus, tõearmastus ja hingeline puhtus.

II osa sündmustik toimub härra Mauruse I järgu õppeasutuses. Peale võitluse jumalaga on teoses vaatluse all ühiskonna, filosoofia ja moraali probleemid. Väliselt lõbus, ühest koomilisest situatsioonist teise arenev sündmustiku kulg kätkeb Indrek Paasi pingelise seesmise arenguloo.

Romaani III osas viib kirjanik oma tegelased 1905.a. revolutsiooni keerisesse. Indrekule on südamelähedased revolutsiooni eesmärgid. Teoses kajastuvad tema valmistatud kaasatundmine oma õiguste eest võitlevale rahvale, kuid ka hilisemad pettumused ja skepsis.

Kunstiliselt tihe on romaani IV osa, kus keskne huvi koondub Karin ja Indrek Paasi abieludraama sügavpsühholoogilisele analüüsile ning 20-ndate aastate kodanliku Eesti linnaelu, majanduse vankevate aluste ja pinnakihi tõusiklikkuse lahkamisele. Teos annab oma aja värvika ja mitmekülgse kujutuse. Kirjanik avab meile mõne hingeliigutuse kaudu tõusik-pankrotimeistri, kergekaalulise seltskonnadaami, hoolimatu võrgutaja või pentsiku aja-kirjaniku sisemaailma, ja äkki pole meie ees enam karikatuur või grotesk, vaid inimene.

Teose V osas põimuvad kõik ideed, mis moodustavad eelmiste köidete sõlmküsimumused. Romaani ideelist selgroogu kannavad kahe kange naabrimehe - Andrese ja Pearu raugakujud, antud nende elu-õhtu loojakuvärvides. Läbi resignatsiooninukruse löövad helisema hümn Inimesele ja Tööle, Tammsaare humaansus ja elutark optimism.

Valvsa ja eetilisel tundliku sulega on kirjanik andnud epopöa inimliku elu põhialustest, näidanud tõe ja õiguse probleemi murdumist läbi kümnete ja kümnete inimeste tunnetusprisma, sisendades igatsust õiglasema elukorralduse ja parema inimese järele.

Populaarsed romaaniangelased said peagi suurepärase lavakujude aluseks, mis etendasid tähtsat osa eesti teatrikunsti ajaloos.

1932. a. valmis A. Särevil romaani I osa põhjal dramatiseering "Vargamäe", mis lavastati samal aastal Draamastudio Teatris. Järgmisel aastal lavastati "Vanemuises" V. Mettuse dramatiseering "Mauruse gümnaasium" romaani II osa järgi. 1934.a. jõudis Draamastudio Teatris lavale A. Särevi dramatiseering "Abielu ja armastus" romaani IV osa järgi ning 1935.a. romaani V osa dramatiseering "Vargamäe vanad ja noored". 1936. aastal lavastati "Vanemuises" K. Aluoja dramatiseering "1905" romaani "Tõde ja õigus" III osa põhjal ja 1938.a. "Estonias" A. Särevi dramatiseering "Andres ja Pearu" sama romaani I ja V osa põhjal.

Suur töövõime ja vaimne iseseisvus iseloomustavad A.H. Tammsaare loomingulist teed. Majanduslikke eeldusi algupäraseks loominguks saavutas ta tõlkimisega. Tema vahendusel jõudsid eesti lugeja lauale W. Scotti "Ivanhoe" (1926), J. Galsworthy "Valge ahv" (1928), F. Dostojevski "Kuritöö ja karistus" (1929), O. Wilde'i "Dorian Gray portree" (1929), B. Shaw "Tagasi Metuusalaja juurde" (1931), I. Gontšarovi "Oblomov" (1934) jm.

Pärast suurromaanide kirjutamist ilmusid 1932.a. lasteraamat "Meie rebane", 1934.a. romaan "Elu ja armastus", 1935.a. romaan "Ma armastasin sakslast", 1936.a. näidend "Kuningal on külm", 1938.a. pikem esse "Hiina ja hiinlane" ning 1939.a. romaan "Põrgupõhja uus Vanapagan".

Vahepeal ületas A. H. Tammsaare looming eesti keele piirid. Romaan "Kõrboja peremees" tõlgiti läti, soome, ungari ja rootsi

keelde, "Tõde ja õigus" ilmus läti keeles tervikuna ning saksa ja soome keeles osaliselt ja "Elu ja armastus" läti keeles.

Erakordne oli A. H. Tammsaare publitsistlik aktiivsus. Mure, rahutus ning vastutustunne maa, rahva ja inimkonna tuleviku pärast sundisid teda kirjutama.

1935.aastast alates, kui reaktsioon peale surus, said tema publitsistikas keskse koha sõnavõetud vaimuvabaduse kaitseks. Ta avaldas sügavat rahulolematust inimeste üle, kes hülgavad humanismi ja demokraatia põhimõtteid, ning juhtis lugejate tähelepanu fašismiohu suurenemisele.

Romaanis "Elu ja armastus" "tunneme jälle Tammsaare suurt inimtööpide ja reaalse argielu haaramise oskust" (F.Tuglas). Just selle mõttelise sisu ja päevakohase elutarkuse tõttu leidis teos suure ja tänuliku lugejaskonna, nagu märkis kriitika 1934. aastal.

A.H.Tammsaare viimased teosed kutsusid esile erinevaid arvamusid. Natsionalistlikult meelestatud ringkondi pahandas eriti romaan "Ma armastasin sakslast", milles kirjanik süüdistab eesti kodanlust parasiteeriva aadliklassi pahede, puuduste ja vigade ajaloolises jätkamises. Tammsaare kriitika suundub siin individuaalselt ühiskonnale.

Rohkesti allegooriat ja sädelevaid paradokse sisaldab näidend "Kuningal on külm", mis lõi satiirilisel esile kaasaja poliitika, sotsiaalse elu, kultuuri ja moraali.

Viimases romaanis "Põrgupõhja uus Vanapagan" näitab A.H. Tammsaare meisterlikult talurahva lõhenemist kaheks vastandlikuks klassiks: ühelt poolt ekspluateerijateks, keda romaanis esindab Kaval-Ants ja keda toetavad kirik ning riik, teiselt poolt ekspluateeritavateks, keda esindab maa peale õndsust otsima tulnud Vanapagan. Kirjanik ei anna romaanis küll retsepti kodanliku ühiskonna vastuolude lahendamiseks, kuid ennustab esmakordselt säärase otsekohesusega selle vastuolulise korra hävingut ekspluateeritavate käe läbi. Õnnestunud allegooriline vorm laseb eriti hästi mõjule pääseda tammsaarelikul, paradokse armastaval stiilil.

A.H.Tammsaare väsimatu töö pälvis rahva lugupidamise. Sel-

lest kõnelesid 30. augustil 1936. a. Albu vallamaja ette püstitatud ausammas, mille autoriks on F. Sannamees, ja kirjaniku 60. sünnipäeva tähistamine aktustega "Estonias", "Vanemuises" ning koolides. Raamatükogude statistika järgi olid A. H. Tammsaare teosed kõige loetavamate hulgas.

A. H. Tammsaare elutee katkes ootamatult 1. märtsil 1940.a. Ta maeti Metsakalmistule. Kalmule pandi üksainus loorberipärg eesti rahva poolt. Kogu maa jäi leinama inimest, kelle kohta R. Sirge ütles: "A. H. Tammsaare oli meie Sokrates, kes kunagi ei väsinud otsimas Inimest, sest kõige tuumaks ja mõõduks on ju inimene ise, nagu ta nii veenvalt kinnitas."

A. H. Tammsaare oli juba oma elu ajal tunnustatud sõnameister. Hiljem on tema loomingu mõju üha avardunud. Nõukogude Eestis on tema teoseid avaldatud rohkem kui 600-tuhandelises kogutiraažis. Pärast sõda on lisandunud mitmed uued kirjaniku teoste tõlked vene, läti, leedu, prantsuse, saksa, soome, rootsi, ungari jt. keeltes. On ilmunud kaks köidet venekeelsest 6-kõitelisest teoste kogust, mis teeb tema loomingu hästi kättesaadavaks kõikjal Nõukogude Liidus. Nõukogude Eestis on ilmunud Helene Siimiskeri ja Heino Puhveli uurimused tema kohta. A. H. Tammsaare on meie armastatumaid kirjanikke, kelle teoseid alati nõutakse ja loetakse.

A.H.Tammsaare elu tähtsamaid daatumeid

30.jaanuaril 1878	sündis A.H.Tammsaare Järvamaal Järva-Madise kihelkonnas Albu vallas Põhja-Tammsaare talus (praegu Paide rajoon)
1886-1888	õppis Säasküla vallakoolis
1888-1891	õppis Prümli vallakoolis
1892-1894	õppis Väike-Maarja kihelkonnakoolis
1894-1896	töötas vanematekodus Põhja-Tammsaarel
1896-1897	jätkas õpinguid Väike-Maarja kihelkonnakoolis
1898-1902	õppis Tartus Hugo Treffneri gümnaasiumis
1903	sooritas Narva gümnaasiumis küpsuseksamid
1903-1907	töötas ajakirjanikuna Tallinna ajalehtede "Teataja", "Vaatleja" ja "Sõnumed" toimetustes
1907-1911	õppis Tartu Ülikooli õigusteaduskonnas
1911-1912	parandas tervist venna juures Koitjärvel
1912-1913	sõitis ravimise eesmärgil Kaukaasiasse, peatus pikemat aega eesti asunduses Punasel Lagedal (Krasnaja Poljanas) ja Suhhumis
1913	jõudis tagasi Eestisse
1913-1919	elas vaheldumisi Koitjärvel ja Tallinnas
1919	abiellus Käthe Veltmaniga
1919-1940	elas ja töötas Tallinnas
1.märtsil 1940	A.H.Tammsaare suri

A.H. Tammsaare teoste väljaandmine Eesti NSV-s
aastatel 1945-1967

Jrk. nr.	Ilmumis-aasta	Raamatu pealkiri	Tiraaž
1.	1945	Valitud novellid ja miniatuurid	5 200
2.	1946	Põrgupõhja uus Vanapagan	10 200
3.	1947	Tõde ja õigus I	15 200
4.	1948	Vanad ja noored	10 200
5.	1948	Meie rebane	5 000
6.	1949	Põrgupõhja uus Vanapagan	10 000
7.	1949	Valitud jutustused	5 000
8.	1952	Tõde ja õigus I	15 000
9.	1953	Правда и право I	20 000
10.	1954	Tõde ja õigus II	20 000
11.	1954	Põrgupõhja uus Vanapagan	28 000
12.	1954	Tõde ja õigus III	20 000
13.	1955	Новый Ванапеган из Пыргупыхья	15 000
14.	1955	Избранное	15 000
15.	1955	Meie rebane	15 000
16.	1956	Tõde ja õigus IV	20 000
17.	1956	Tähtis päev	15 000
18.	1957	Tõde ja õigus V	20 000
19.	1958	Elavad nukud	20 000
20.	1958	Kõrboja peremees	21 000
21.	1959	Jutustused I	21 000
	1959	Jutustused I (järeltrükk)	19 000
22.	1961	Jutustused II	21 000
		Jutustused II (järeltrükk)	9 000
23.	1962	Jutustused III	21 000
	1962	Jutustused III (järeltrükk)	9 000
24.	1964	Ma armastasin sakslast	40 000
25.	1964	Tõde ja õigus I	50 000

Jrk. nr.	Ilmunis-aasta	Raamatu pealkiri	Tiraaž
26.	1965	Tõde ja õigus II	50 000
27.	1966	Elu ja armastus	21 000
	1966	Elu ja armastus (järeltrükk)	27 000
28.	1967	Kõrboja peremees	36 000
			628 800

Seega on Eesti NSV-s aastatel 1945-1967 A.H.Tammsaare teoseid ilmunud 28 nimetust kogutiraažiga 628 800, nendest eesti keeles 25 kogutiraažiga 578 800 ja vene keeles 3 kogutiraažiga 50 000.

1968.aastal on kirjastusel "Eesti Raamat" plaanis välja anda kirjaniku romaani "Tõde ja õigus" III ja IV osa, näidendid "Juudit" ja "Kuningal on külm".

A.H.Tammsaare teoseid on illustreerinud H.Eelma, R.Kaljo, O.Kangilaski, H.Mitt, K.Polli, S.Väljal jt.

A. H. Tammsaare teoste lavastused

"Juudit" (näidend) - V. Kingissepa nim. Tallinna Riiklikus Akadeemilises Draamateatris (1921, 1939, 1960), Draamastudio II lennu lõpuetendus (1930), "Estonias" (1924), "Ugalas" (1924) ja "Endlas" (1936).

"Kuningal on külm" (näidend) - V. Kingissepa nim. TRA Draamateatris (1936, 1955).

"Kuningal on külm" (oper, Valter Ojakäärü muusika, Ain Kaalepi libreto) - "Vanemuises" (1967).

"Kõrboja peremees" (A. Särevi dramatiseering) - Draamastudio Teatris (1937), Kuressaare Teatris (1937), Tallinna Töölis-teatris (1942), "Ugalas" (1942), "Vanemuises" (1943), Narva Teatris (1943), Rakvere Teatris (1944), võru teatris "Kannel" (1945) ja L. Koidula nim. Pärnu Draamateatris (1955).

"Vargamäe" (A. Särevi dramatiseering romaani "Tõde ja õigus" I köite järgi) - Pärnu Töölisteatris (1928) ja V. Kingissepa nim. TRA Draamateatris (1932, 1942, 1951, 1958, 1966).

"Mauruse gümnaasium" (V. Mettuse dramatiseering romaani "Tõde ja õigus" II köite põhjal) - "Vanemuises" (1933), (E. Vahuri dramatiseering) - "Vanemuises" (1955).

"Härra Mauruse I järgu koolis" (A. Särevi dramatiseering romaani "Tõde ja õigus" II köite põhjal) - Draamastudio Teatris (1935), Riiklikus Noorsooteatris (1945) ja "Endlas" (1945).

"Mauruse kool" (E. Vahuri dramatiseering romaani "Tõde ja õigus" II köite põhjal) - "Ugalas" (1961).

"Inimene ja jumal" (V.Panso dramatiseering romaani "Tõde ja õigus" II köite põhjal) - V.Kingissepa nim. TRA Draamateatris (1962).

"1905" (K.Aluoja dramatiseering romaani "Tõde ja õigus" III köite põhjal) - "Vanemuises" (1936).

"Abielu ja armastus" (A.Särevi dramatiseering romaani "Tõde ja õigus" IV köite põhjal) - Draamastuudio Teatris (1934).

"Karin ja Indrek" (A.Särevi dramatiseering romaani "Tõde ja õigus" IV köite põhjal) - Eesti Draamateatris (1942), Rakvere Teatris (1943), "Ugalas" (1943, 1958).

"Pankrot" (A.Särevi dramatiseering romaani "Tõde ja õigus" IV köite põhjal) - V.Kingissepa nim. TRA Draamateatris (1950, 1964).

"Armastus ja elu" (V.Panso ja A.Särevi dramatiseering romaani "Tõde ja õigus" IV köite põhjal) - ENSV Riiklikus Vene Draamateatris (1959).

"Vargamäe vanad ja noored" (A.Särevi dramatiseering romaani "Tõde ja õigus" V köite põhjal) - V.Kingissepa nim. TRA Draamateatris (1935, 1942, 1959).

"Andres ja Pearu" (A.Särevi dramatiseering romaani "Tõde ja õigus" I ja V köite põhjal) - "Ugalas" (1938), "Estonias" (1938), Rakvere Teatris (1940, 1945) ja Kuressaare Teatris (1943).

"Elu ja armastus" (A.Särevi dramatiseering romaani "Elu ja armastus" põhjal) - "Estonias" (1942, 1944), Rakvere Teatris (1942), "Ugalas" (1942), Võru teatris "Kannel" (1942), Kuressaare Teatris (1943), L.Koidula nim. Pärnu Draamateatris (1957) ja (A.Särevi ning V.Panso dramatiseering) ENSV Riiklikus Vene Draamateatris (1965).

"Põrgupõhja uus Vanapagan" (A.Särevi dramatiseering romaani "Põrgupõhja uus Vanapagan" põhjal) - Tallinna Töölisteateris (1940), "Ugalas" (1940), Kuressaare Teateris (1940), "Vanemuises" (1940, 1942, 1945), Narva Töölisteateris (1940), Narva Teateris asukohaga Paides (1946), Valga teateris "Säde" (1940), "Endlas" (1940), Rakvere Teateris (1940, 1946) ja Võru teateris "Kannel" (1940).

"Põrgupõhja uus Vanapagan" (V.Panso dramatiseering) - V.Kingisepa nim. TRA Draamateateris (1945, 1953), Võru teateris "Kannel" (1947) ja "Endlas" (1950).

A.H.Tammsaare näidendeid ja teoste dramatiseeringuid on peale Eesti kutseliste teatrite lavastatud ka paljudes isetegevuslikes teatrites ja näiteringides.

Kirjaniku näidendeid ja teoste dramatiseeringuid on lavastanud mitmed näitejuhid: Paul Pinna ("Juudit"), Ruut Tarmo ("Juudit" ja "Kuningal on külm"), Andres Särev ("Kõrboja pere-mees", "Vargamäe", "Härä Mauruse I järgu koolis", "Elu ja armastus"), Kaarli Aluoja ("Vargamäe"), Ants Lauter ("Andres ja Pearu"), Eduard Türk ("Mauruse gümnaasium"), Voldemar Panso ("Inimene ja jumal", "Armastus ja elu", "Kuningal on külm") jt.

Eesti teatri ajalukku on läinud järgmised osatäitmised: Aado Hõimre ja Valdeko Ratasepa Andres, Ruut Tarmo ja Johannes Kaljola Pearu, Aino Talvi Mari, Eduard Türgi ja Ants Eskola Maurus, Jüri Järveti Voitinski, Lisl Lindau Karin ja Juula, Arno Suuroru Jürka, Aino Talvi ja Ly Lasneri Juudit ning Kaarel Karmi ja Ruut Tarmo Olovernes.

A. H. Tammsaare teoste järgi aastatel 1945-1967
loodud kuuldemängud, millest Eesti Raadios on
säilinud helilindid

"Kuningal on külm" - V. Kingissepa nim. TRA Draamateatri näitlejate esituses.

"Raha-auk" - Eesti NSV Riikliku Vene Draamateatri näitlejate esituses.

"Kõrboja peremees" - V. Kingissepa nim. TRA Draamateatri ja Eesti NSV Riikliku Vene Draamateatri näitlejate esituses.

"Vargamäe" (romaani "Tõde ja õigus" I osa järgi) - V. Kingissepa nimelise TRA Draamateatri näitlejate esituses.

"Pankrot" - Katkend romaani "Tõde ja õigus" IV osast näitlejate Lisl Idndau, Valdeko Ratassepä ja Ruut Tarmo esituses.

"Vargamäe vanad ja noored" (romaani "Tõde ja õigus" V osa järgi) - V. Kingissepa nim. TRA Draamateatri näitlejate esituses.

"Elu ja armastus" - L. Koidula nim. Pärnu Draamateatri näitlejate esituses.

"Põrgupõhja uus Vanapagan" - V. Kingissepa nim. TRA Draamateatri näitlejate esituses.

A. H. TAMMSAARE

Kirjanduse nimestik

Kirjanduse nimestikus on näidatud kõik A.H.Tammsaare eri raamatutena ilmunud tööd, et saada täielik ülevaade tema teoste väljaandmisest eesti ja teistes keeltes.

Nimestik algab 12-köitelise "Teoste" väljaandega. Edasi järgnevad üksikteosed kronoloogiliselt, alates 1907.a. ilmunud esimesest jutustusest. Esitrukidele on lisatud kordustrukid; nende puhul on kirjes märgitud ainult uued andmed.

Teoste järel on A.H.Tammsaare tööde dramatiseeringud ja tema poolt tõlgitud teosed.

Eri rubriigi moodustavad A.H.Tammsaare teoste tõlked.

Viimases rubriigis on põhiline kirjandus A.H.Tammsaare kohta: tema elu ja loomingut käsitlevad raamatud ning artiklid ja teoste ning lavastuste retsensioonid.

Tammsaare, A.H. Teosed. 1.-12.kd. Tln., ERK, /alates 1965/ "Eesti Raamat" 1952-1966.

Tõde ja õigus. Romaan. Järelsõna: H.Tobias. Illustr. O.Kangilaski. 1952-1957.

1.kd. Tõde ja õigus. 1. 1952. 524 lk.; 15 lehte illustr.

2.kd. Tõde ja õigus. 2. 1954. 401 lk.; 16 lehte illustr.

3.kd. Põrgupõhja uus Vanapagan. Romaan. Järelsõna:

H.Tobias. Illustr. O.Kangilaski. 1954. 246 lk.; 12 lehte illustr.

4.kd. Tõde ja õigus. 3. 1954. 407 lk.; 8 lehte illustr.

5.kd. Tõde ja õigus. 4. 1956. 399 lk.; 8 lehte illustr.

6.kd. Tõde ja õigus. 5. 1957. 376 lk.; 8 lehte illustr.

7.kd. Kõrboja peremees. Romaan. Järelsõna: E.Elisto. Illustr. S.Väljal. 1958. 176 lk.; 8 lehte illustr.

Jutustused. 1.-3. Koost. E.Teder. Järelsõna: H.Puhvel.

8.kd. Jutustused. 1. Illustr. R.Kaljo. 1959. 408 lk.; illustr.

Sisu: Kaks paari ja üksainus. - Vanad ja noored. - Uurimisél.

9.kd. Jutustused. 2. Illustr. H.Eelma. 1960. 536 lk., illustr.

Sisu: Pikad sammud. - Noored hinged. - Üle piiri. - Varjundid. - Kärbes.

10.kd. Jutustused. 3. Novellid, miniatuurid ja reisikirjad. Illustr. H.Mitt. 1962. 512 lk., illustr.

Sisu: Novellid 1901-1903: Mäetaguse vanad. - Kumb oli koolmeister? - Kooli Alma. - Vösaküla uus koolmeister. - Käbe-Kaarel ja tema noor naine. - Vastukaja. - Tähtis päev. - Tõsi jah! - Äpardus. - Novellid ja lühijutud 1903-1921: Kahenädalane. - Lehekandja nr. 17. - Päästmisel. - Pärast võitlust. - Looja. - Enne ja nüüd. - Hea valitseja. - Hiire pärast. - Balaganis. - Jõulurõõm. - Viimane raha. - Ema ja lapsed. - Villu söda. - Kuiv nurk. - Jõulupuu. - Novellid kogust "Põialpoiss" (1923): Matus. - Viilul. - Naistevõrgutaja. - Põialpoiss. - Novellid 1930-1939: Itaalia-reis. - Kitty tahab suureks saada. - Sex appeal. - Jõulupuu. - Laps. - Vanaisa surm. - Elavad nukud. -

Miniatuurid kogust "Poiss ja liblik" (1915 ja 1922): Ühele noorele neiu (impromptu). - Kärbes, prussakas ja ämblik. - Kaaren ja pojad. - Tõde. - Süütu armastus. - Kuningas ja õöbik. - Õöbik ja lilled. - Armastus. - Laulik. - Kandlemängija. - Poiss ja liblikas. - Kuulus karsklane. - Näkk. - Reisikirjad: Musta mere rannalt. - Mõned jooned Kaukaasia sõjaradadelt. - Koitjärvelt. - Saaremaa veste. - Hiline suvituskiri Võsult.

11.kd. Ma armastasin sakslast. Romaan. Järelsõna: E.Teder. Illustr. K.Polli. 1964. 231 lk., illustr.

12.kd. Elu ja armastus. Romaan. Illustr. K.Polli. 1966. 386 lk., illustr.

Teosed

1907-1967

Tammsaare, A.H. Raha-auk. Pildid Läänemaalt. Tln., "Sõnumed", 1907. 32 lk.

2.tr. Trt., "Noor-Eesti", 1920. 123 lk.

Tammsaare, A.H. Uurimisel. Tln., "Sõnumed", 1907. 82 lk. ("Sõnumete" teise väljaande "Maa" erilisa.)

2.tr. Jutustus. Trt., "Noor-Eesti", 1922. 106 lk.

Tammsaare, A.H. Pikad sammud. Uudisjutt. Trt., "Noor-Eesti", 1908. 139 lk.

2.tr. Novell. Tln., "Varrak", 1921. 112 lk.

Tammsaare, A.H. Noored hinged. Novell. Trt., "Noor-Eesti", 1909. 222 lk.

2.tr. 1923. 117 lk.

Tammsaare, A.H. Üle piiri. Novell. Trt., "Noor-Eesti", 1910. 163 lk.

2.tr. Tln., "Varrak", 1923. 164 lk.

Tammsaare, A.H. Vanad ja noored. 3 novelli. Trt., "Noor-Eesti", 1913. 166 lk.

Sisu: Vanad ja noored. - Kuresaare vanad. - Kaks paari ja üksainus.

Tammsaare, A.H. Vanad ja noored. Jutustus. Tln., "Varrak", 1924. 113 lk.

3.tr. Trt., "Noor-Eesti", 1936. 100.lk. (Eesti väärtteoseid koolidele. Nr. 1.)

4.tr. Tln., "Ilukirjandus ja Kunst", 1948. 108 lk.

Tammsaare, A.H. Keelest ja luulest. Tln., "Maa", 1915. 62 lk.

Tammsaare, A.H. Poiss ja liblik. Jutustused. Jurjev, "Noor-Eesti", 1915. 103 lk.

Sisu: Käbe-Kaarel ja tema noor naine. - Tähtis päev. - Tõsi jah! - Balaganis. - Ühele noorele neiule. - Kärbes, prussakas ja ämblik. - Kaaren ja pojad. - Tõde. - Süütu armastus. - Kuningas ja ööpik. - Ööpik ja lilled. - Armastus. - Laulik. - Kandlemängija. - Poiss ja liblik.

2.täiend. tr. Tln., Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisus, 1922. 131 lk.

Tammsaare, A.H. Kärbes. Novell. Tln., "Maa", 1917. 184 lk.

2.tr. Tln., "Varrak", 1924. 190 lk.

Tammsaare, A.H. Varjundid. Novell. Trt., "Noor-Eesti", 1917. 131 lk.

2.tr. Tln., "Varrak", 1923. (Kaanel 1924.) 125 lk.

Tammsaare, A.H. Sõjamõtted. Trt., "Noor-Eesti", 1919. 244 lk.

Tammsaare, A.H. Juudit. 4-ja vaatusega näidend. Tln., "Varrak", 1921. 112 lk.

Draama. 2.parand. tr. Trt., "Noor-Eesti", 1936. 127 lk. (Eesti väärtteoseid koolidele. Nr. 2.)

Tammsaare, A.H. Kõrboja peremees. Romaan. Tln., "Maa", 1922. 176 lk.

- 2.tr. Trt., "Noor-Eesti", 1926. 171 lk.
- 3.tr. 1937. 184 lk. (Eesti väärtteoseid koolidele. Nr.3.)
- 4.tr. Järelsõna: A.Annist. Tln., Eesti Kirjastus, 1943.
- 191 lk., portr.
- Järelsõna: E.Elisto. Illustr. S.Väljal. 1958. 176 lk. ;
8 lehte illustr. (Teosed. 7.kd.)
- Illustr. A.Vender. Tln., "Eesti Raamat", 1967. 183 lk.,
illustr. (Kooli kirjavara.)
- Tammsaare, A.H. Pöialpoiss. Jutustused. Tln., "Varrak",
1923. 184 lk.
- Sisu: Matus. - Viul. - Naistevõrgutaja. - Pöialpoiss.
- Tammsaare, A.H. Sic transit... Artiklid. Trt., "Noor-
Eesti", 1924. 135 lk.
- Tammsaare, A.H. Kaks paari ja üksainus ning teised jutus-
tused. Trt., "Noor-Eesti", 1924. 104 lk.
- Sisu: Kaks paari ja üksainus. - Kumb oli koolmeister? -
Jõulurõõm. - Lehekandja nr. 17. - Viimane raha. - Vastukaja.
- Tammsaare, A.H. Tähtis päev ja Tõsi jah! Jutustused. Tln.,
"Töökool",/1926/. 16 lk.
- Sisu: Tähtis päev. - Tõsi jah! - Armastus.
- Tähtis päev. Kooliealiste nooremale ja keskmisele astmele.
Illustr. S.Škop. Tln., ERK, 1956. 22 lk., illustr.
- Tammsaare, A.H.Tõde ja õigus. 1. Romaan. Trt., "Noor-Ees-
ti", 1926. 606 lk.
- 2.tr. 1929. 586 lk.
- 3.tr. 1940. 606 lk.
- 4.tr. 1942. 604 lk.
- Geislingen, 1946. 683 lk.
- Vadstena, 1946. 604 lk.
- 5.tr. Tln., "Ilukirjandus ja Kunst", 1947. 520 lk.
- Järelsõna: H.Tobias. Illustr. O.Kangilaski. Tln., ERK,
1952. 524 lk.; 15 lehte illustr. (Teosed. 1.kd.)
- New York, 1958. 347 lk.
- Illustr. H.Eelma. Tln., ERK, 1964. 556 lk., illustr. ;
1 leht illustr.

Tõde ja õigus. 2. Trt., "Noor-Eesti", 1929. 579 lk.
2.tr. 1938. 503 lk.
Geislingen, 1947. 503 lk.
Vadstena, 1947. 550 lk.
Järelsõna: H.Tobias. Illustr. O.Kangilaski. Tln., ERK,
1954. 401 lk.; 16 lehte illustr. (Teosed. 2.kd.)
Illustr. H.Eelma. Tln., "Eesti Raamat", 1965. 407 lk.,
illustr.

Tõde ja õigus. 3. Trt., "Noor-Eesti", 1931. 441 lk.
Geislingen, 1947. 525 lk.
Vadstena, 1947. 440 lk.
Järelsõna: H.Tobias. Illustr. O.Kangilaski. Tln., ERK,
1954. 407 lk.; 8 lehte illustr. (Teosed. 4.kd.)

Tõde ja õigus. 4. Trt., "Noor-Eesti", 1932. 454 lk.
2.tr. 1940. 478 lk.
Geislingen, 1948. 542 lk.
Vadstena, 1948. 402 lk.
Järelsõna: H.Tobias. Illustr. O.Kangilaski. Tln., ERK,
1956. 399 lk.; 8 lehte illustr. (Teosed. 5.kd.)

Tõde ja õigus. 5. Trt., 1933. 441 lk.
2.tr. 1936. 506 lk.
Geislingen, 1948. 510 lk.
Vadstena, 1948. 417 lk.
Järelsõna: H.Tobias. Illustr. O.Kangilaski. Tln., ERK,
1957. 376 lk.; 8 lehte illustr. (Teosed. 6.kd.)

Tammsaare, A.H. Meie rebane. Lugu noortele. Trt., "Noor-
Eesti", 1932. 136 lk.
Tln., "Ilukirjandus ja Kunst", 1948. 132 lk.
Sama. 1955. 143 lk.

Tammsaare, A.H. Elu ja armastus. Romaan. Trt., "Noor-
Eesti", 1934. 384 lk.
Toronto, 1951. 352 lk.
Illustr. K.Polli. Tln., "Eesti Raamat", 1966. 386 lk.,
illustr. (Teosed. 12.kd.)

Tammsaare, A.H. Ma armastas in sakslast. Romaan. Trt.,
"Noor-Eesti", 1935. 272 lk.

Stokholm, 1956. 230 lk.

Järelsõna: E.Teder. Illustr. K.Polli. Tln., "Eesti Raamat",
1964. 231 lk., illustr. (Teosed. 11.kd.)

Tammsaare, A.H. Kuningal on külm. Näidend 3 vaatuses 4
pildis. Trt., "Noor-Eesti", 1936. 108 lk.

Tammsaare, A.H. Hiina ja hiinlane. Trt., "Noor-Eesti",
1938. 91 lk.; 7 lehte illustr.

Tammsaare, A.H. Põrgupõhja uus Vanapagan. Romaan. Trt.,
"Noor-Eesti", 1939. 297 lk.

2.tr. 1940. 312 lk.

3.tr. Tln., "Ilukirjandus ja Kunst", 1946. 280 lk.

4.tr. 1949. 283 lk.

Toronto, 1952. 270 lk.

Järelsõna: H.Tobias. Illustr. O.Kangilaski. Tln., ERK,
1954. 246 lk.; 12 lehte illustr. (Teosed. 3.kd.)

Tammsaare, A.H. Valitud novellid ja miniatuurid. Tln.,
"Ilukirjandus ja Kunst", 1945. 342 lk., portr.

Sisu: Vanad ja noored. - Kaks paari ja üksainus. - Kumb oli
koolmeister? - Lehekandja nr. 17. - Viimne raha. - Vastukaja. -
Käbe-Kaarel ja tema noor naine. - Mäetaguse vanad. - Tähtis
päev. - Tõsi jah! - Jõulupuu. - Naistevõrgutaja. - Põialpoiss. -
Kärbes, prussakas ja ämblik. - Kaaren ja pojad. - Tõde. - Süütu
armastus. - Kuningas ja ööbik. - Ööbik ja lilled. - Armastus. -
Laulik. - Kandlemängija. - Poiss ja liblikas. - Kuulus karskla-
ne. - Näkk.

Tammsaare, A. Valitud jutustused. Tln., "Ilukirjandus ja
Kunst", 1949. 583 lk.

Sisu: Raha auk. - Vanad ja noored. - Kaks paari ja üksai-
nus. - Käbe-Kaarel ja tema noor naine. - Mäetaguse vanad. -
Tähtis päev. - Tõsi jah! - Lehekandja nr. 17. - Viimne raha. -
Vastukaja. - Naistevõrgutaja. - Kärbes. - Varjundid. - Kärbes,
prussakas ja ämblik. - Kaaren ja pojad. - Süütu armastus. -

Õöbik ja lilled. - Armastus. - Poiss ja liblikas. - Kuulus
karsklane. - Näkk. - Vanaisa surm.

Tammsaare, A.H. Jutustused. 1. Stockholm, 1957. 317 lk.

Tammsaare, A.H. Elavad nukud. Novelle. Tln., AAK, 1958.
60 lk. ("Loomingu" raamatukogu. Nr. 2 (26).)

Sisu: Kuiv nurk. - Itaalia-reis. - Kitty tahab suureks saada. - Sex appeal. - Jõulupuu. - Laps. - Elavad nukud.

Tammsaare, A.H. Jutustused. 1. Koost. E.Teder. Järelsõna: H.Puhvel. Illustr. R.Kaljo. Tln., ERK, 1959. 408 lk.; illustr. (Teosed. 8.kd.)

Tammsaare, A.H. Jutustused. 2. Koost. E.Teder. Järelsõna: H.Puhvel. Illustr. H.Eelma. Tln., ERK, 1960. 536 lk., illustr. (Teosed. 9.kd.)

Tammsaare, A.H. Jutustused. 3. Koost. E.Teder. Järelsõna: H.Puhvel. Illustr. H.Mitt. Tln., ERK, 1962. 512 lk., illustr. (Teosed. 10.kd.)

Tammsaare, A.H. Avalik kiri kirjanik A.H.Tammsaarele. Paide, 1964. 20 lk.(Paide Rajoonidevaheline Koduloomuuseum. A.H.Tammsaare Muuseum.)

Pealk. ees autor: Anton Hansen.

A.H.Tammsaare teoste dramatiseeringud

Tammsaare, A.H. ja Särev, A. Andres ja Pearu. A.Särevi dramatiseering 3 vaatuses A.H.Tammsaare romaani "Tõde ja õigus" järgi. Tln., Eesti Haridusliit, 1937. 125 lk.

Tammsaare, A.H. ja Särev, A. Kõrboja peremees. A.Särevi dramatiseering 3 vaatuses A.H.Tammsaare samanimelise romaani järgi. Tln., Eesti Haridusliit, 1937. 164 lk.

Tammsaare, A.H. ja Särev, A. Kõrboja peremees. A.Särevi dramatiseering 4 vaatuses, 7 pildis A.H. Tammsaare samanimelise romaani järgi. Tln., ERK, 1959. 71 lk.

Tammsaare, A.H. ja Särev, A. Põrgupõhja uus Vanapagan. A.Särevi 12-pildiline dramatiseering A.H.Tammsaare romaani järgi. Tln., "Tarvik", 1940. 123 lk.

Tammsaare, A.H. ja Panso, V. Põrgupõhja uus Vanapagan
13 pildis. A.H.Tammsaare romaani järgi dramatiseerinud V.Panso.
Tln., "Ilukirjandus ja Kunst", 1946. 128 lk. (Rahvaloomingu Keskmaja.)

Tammsaare, A.H. ja Särev, A. Vargamäe. A.Särevi dramatiseering 5 vaatuses, 10 pildis A.H.Tammsaare romaani "Tõde ja õigus" I järgi. Tln., ERK, 1959. 75 lk.

Töid ajakirjanduses ja koguteostes

Tammsaare, A.H. Põrgupõhja uus Vanapagan. /Proloog ja epi-
loog./ - Looming, 1953, nr. 9, lk. 1100-1106.

Tammsaare, A.H. Eduard Vilde 50.sünnipäeval. - Koguteos:
Eduard Vilde kaasaegsete mälestustes. Tln., 1960, lk. 156-160.

Tammsaare, A.H. Ed.Vilde pidustuste lõpul. (Pidamata jäänud kõne.) /1925./ - Koguteos: Eduard Vilde kaasaegsete mälestustes. Tln., 1960, lk. 194-196.

Tammsaare, A.H. Ed.Vilde 60.sünnipäeva puhul. - Koguteos:
Eduard Vilde kaasaegsete mälestustes. Tln., 1960, lk. 197-203.

Tammsaare, A.H. Kirjad Lucie Martnale. /1907-1912./ - Keel ja Kirjandus, 1967, nr. 9, lk. 555-563; nr. 10, lk. 613-621. - H.Puhveli sissejuhatus, lk. 555-556.

A.H.Tammsaare tõlgitud teosed

Lindemann, B. Maa. Tln., Tallinna Eesti Kirjastuse-Ühisus, 1912. 303 lk.

Rosen, E. Saksa võrukael Amerikas. E.Roseni mälestused ja muljendid. Tln., Ploompuu, 1912. 184 lk.

Looduse imed. Koguteos. Tln., Tallinna Eesti Kirjastuse-Ühisus, 1913-1914.

1. 1913. 344 lk.

2. 1914. 320 lk.

Schaffner, J. Raudne väärjumaal. Trt., "Noor-Eesti",
/1913/. 50 lk. ("Noor-Eesti" rahvaraamatud. Nr. 4.)

Merežkovski, D. Julianus Taganeja. Tln., Ploompuu, 1913.
320 lk.

Tolstoi, L. Ivan Iljitschi surm. Trt., "Noor-Eesti", 1914,
78 lk. ("Noor-Eesti" rahvaraamatud. Nr. 6/7.)

Reissner-Reuss, M. Meie baltlased. Tln., Tallinna Eesti
Kirjastuse-Ühisus, 1915. 61 lk.

Wells, H.G. Sabatähe aastal. Romaan. Tln., Ploompuu, 1920.
295 lk.

Homeros. Ilias. Tln., Org, 1923. 345 lk.

Homeros. Odysseus. Tln., Org, 1923. 166 lk.

Lagerlöf, S. Härra Arne varandus. Tln., "Elu", 1926.
100 lk.

Scott, W. Ivanhoe. Romaan. Trt., Eesti Kirjanduse Selts,
1926. 506 lk.

Galsworthy, J. Valge ahv. Romaan. Trt., Eesti Kirjanduse
Selts, 1928. 514 lk.

Hamsun, K. Viktoria. Tln., "Elu", 1928. 132 lk.

Wilde, O. Dorian Gray portree. Romaan. Tln., Eesti Kir-
janduse Selts, 1929. 272 lk.

Dostojevski, F. Kuritöö ja karistus. 1.-3.kd. Trt., "Loo-
dus", 1929. 683 lk.

Conrad, J. Lord Jim. Romaan. Trt., Eesti Kirjanduse Selts,
1931. 386 lk.

Shaw, B. Tagasi Metuusala juurde. Trt., Eesti Kirjanduse
Selts, 1931. 487 lk.

Gontšarov, I. Oblomov. Romaan. Trt., "Loodus", 1934.
432 lk.

Dostojevski, F. Kuritöö ja karistus. Romaan. Trt.-Tln.,
"Loodus", 1939.

1. kd. 407 lk.

2. kd. 400 lk.

Lawrence, T.E. Seitse tarkuse sammast. 1.-2.kd. Trt.,
"Noor-Eesti", 1939. 1.kd. 442 lk.; 2.kd. 335 lk.

A. H. Tammsaare teoste tõlked

läti	15	1925-1959
vene	11	1953-1966
saksa	8	1936-1960
prantsuse	5	1946-1948
soome	4	1929-1964
leedu	3	1957-1963
rootsi	3	1936-1963
ungari	2	1933-1959
hollandi	1	1939

Vene keeles

Tammsaare, A. Правда и право. Роман. Пер. с эстон.

O. Наэль. Стихи в тексте В. Ружкис. Послесл. с. 577-599: X. То-
биас. Илл. O. Кангиласки. Таллин, Эстгосиздат, 1953.

T. I. 600 с.; 15 л. илл.

Tammsaare, A. Избранные произведения. Пер. P. Баранников,
O. Наэль, Э. Рейн, A. Роос, A. Соколов, Л. Тоом, В. Федорова,
Э. Ханге. Сост. и предисл. с. 3-6: Г. Леберехт. Послесл. с. 367-
374: X. Тобиас. М., Гослитиздат, 1955. 376 с. ; I л. портр.

Содерж.: Две четы и одинокий. - Старики и молодые. - Клад.
- Старики из Мяэтагусе. - Кто же был учителем. - Шустрый Карель
и его молодая жена. - Знаменательный день. - Это верно! -

Газетчица номер семнадцать. - Последние гроши. - Путешествие в Италию. - Смерть бабушки. - Водяной. - Любовь. - Мальчик и бабочка. - Соловей и цветы. - Королю холодно.

Таммсааре, А. Клад и другие рассказы. Пер. Р.Заранников, О.Наэль, А.Роос, В.Федорова. Послесл. с. 132-134. М., Гослитиздат, 1955. 136 с. (Массовая серия.)

Содерж.: Клад. - Знаменательный день. - Это верно! - Шустрый Карель и его молодая жена. - Газетчица номер семнадцать. - Последние гроши. - Путешествие в Италию. - Водяной.

Таммсааре, А. Избранное. / Повести и рассказы. / Пер. Э.Ханге, О.Наэль, А.Соколов, А.Роос, С.Левин, В.Федорова. Послесл. с. 404-415: Е.Тобиас-Мальшевская. Илл. С.Вяляля. Таллин, Эстгосиздат, 1955. 416 с.; 16 л. илл.

Содерж.: Старики из Мяэтагусе. - Шустрый Карель и его молодая жена. - Старики и молодежь. - Знаменательный день. - Газетчица № 17. - Это верно! - Последние деньги. - Клад. - Хозяин усадьбы Кярбоя. (Роман.) - Путешествие в Италию. - Смерть бабушки. - Миниатюры: Муха, прусак и паук. Ворониха и ее сыновья. Целомудренная любовь. Соловей и цветы. Любовь. Мальчик и бабочка. **Знаменитый** трезвенник. Водяной.

Таммсааре, А. Новый Ваннапан из Пыргупыхья. Роман. Пер. с эстон. А.Соколов. Послесл. с. 259-271: Х.Тобиас. Таллин, Эстгосиздат, 1955. 272 с.; 1 л. портр.

Таммсааре, А. Новый Нечистый из самого пекла. Роман. Пер. с эстон. А.Соколов. Послесл. с. 251-257: Р.Минна. М., Гослитиздат, 1956. 259 с. с илл.; 1 л. портр.

Таммсааре, А. Новый Нечистый из самого пекла. Роман. Пер. с эстон. А.Соколов. Послесл. Р.Минна. М., Гослитиздат, 1957. 259 с. с илл.; 1 л. портр.

Таммсааре, А. Новый Нечистый из пекла. Роман. Пер. с эстон. А.Соколов. Предисл. с. 5-15: Э.Крахмальникова. Илл.: А.Владимиров и Ф.Терлецкий. М., "Худож. лит.", 1956. 263 с. с илл. (Нар. б-ка).

Таммсааре, А. Правда и справедливость. Роман. Пер. / и послесл. с. 518-519 / с эстон. Р.Минна. М., Гослитиздат, 1959. 510 с. с илл.

Таммсааре, А. Собрание сочинений. В 6-ти т. Вступит. статья, с. 5-30, и коммент.: Х. Сиймискер. М., "Худож. лит.", 1966.

Т. 1. Варгамяэ. Первая книга эпопеи "Правда и справедливость". Пер. с эст. Р. Минна. 598 с. с илл.; 1 л. портр.

Т. 2. Индрек. I. Вторая книга эпопеи "Правда и справедливость". Пер. О. Наэль. - Индрек. 2. Третья книга эпопеи "Правда и справедливость". Пер. М. Кулишовой. 709 с.

Saksa keeles

Tammsaare, A.H. Der Däumling. Novelle. Autorisierte Übersetzung aus dem Estnischen. Vorwort: B. Linde, lk. 5-10. Tln., "Varak", 1936. 64 lk. (Estnische Literatur, Bd. 1.)

"Põialpoiss".

Tammsaare, A.H. Wargamäe. Roman aus Estland. Berechtigte Übertragung aus dem Estnischen von Edmund Hunnius. Einführung Arthur Knüpffer. lk. 7-9. Berlin, Holle & Co, 1938. 492 lk.

"Tõde ja õigus" I.

Tammsaare, A.H. Indrek. Roman aus Estland. Berechtigte Übertragung aus dem Estnischen von Edmund Hunnius. Berlin, Holle & Co, 1939. 674 lk.

"Tõde ja õigus" II-III.

Tammsaare, A.H. Karins Liebe. Roman aus Estland. Übertragung aus dem Estnischen von Edmund Hunnius. Berlin, Holle & Co, 1940. 386 lk.

"Tõde ja õigus" IV.

Tammsaare, A.H. Rückkehr nach Wargamäe. Roman aus Estland. Berechtigte Übertragung aus dem Estnischen von Edmund Hunnius. Berlin, Holle & Co, 1941. 428 lk.

"Tõde ja õigus" V.

Tammsaare, A.H. Der Bauer von Kõrboja. Übersetzung von Dr. Adolf Graf. Berlin, Rütten & Loening, 1958. 258 lk.

"Kõrboja peremees".

Tammsaare, A. Satan mit gefälschtem Pass. Roman. /Vene keelest / tlk. Felix Loesch. /Järelsõna:/ Herbert Krempien, lk. 299-304. Berlin, "Kultur und Fortschritt", 1959. 304 lk. "Põrgupõhja uus Vanapagan".

Tammsaare, A. Satan mit gefälschtem Pass. Roman. /Vene keelest/ tlk. Felix Loesch. Berlin, Verlag der Nation, 1960. 246 /256/ lk. (Roman für alle. Bd. 94.)

Läti keeles

Tamsare, A.H. Mežstrautu saimnieks. Romāns. No igauņu valodas tulkojusi El. Zālīte. Rīgā, J.Roses apgādnība, 1925. 178 lk.

"Kõrboja peremees".

Tamsāre, A.H. Zeme un mīlestība. Igaunu romāns. (Orģinālā: "Tiesa un taisnība".) Ar autora atļauju tulkojusi Elīna Zālīte. Pirmā daļa. Rīgā, Valtera un Rapas akc. sab. izdevums, 1936. 438 lk.; 1 l. portr.

"Tõde ja õigus" I.

Tamsāre, A.H. Zeme un mīlestība. Igaunu romāns četrās grāmatās. Tulkojusi Elīna Zālītē. Otrā un trešā daļa. Autora saisināts izdevums. Rīgā, Valtera un Rapas akc. sab. izdevums, 1936. 554 lk.

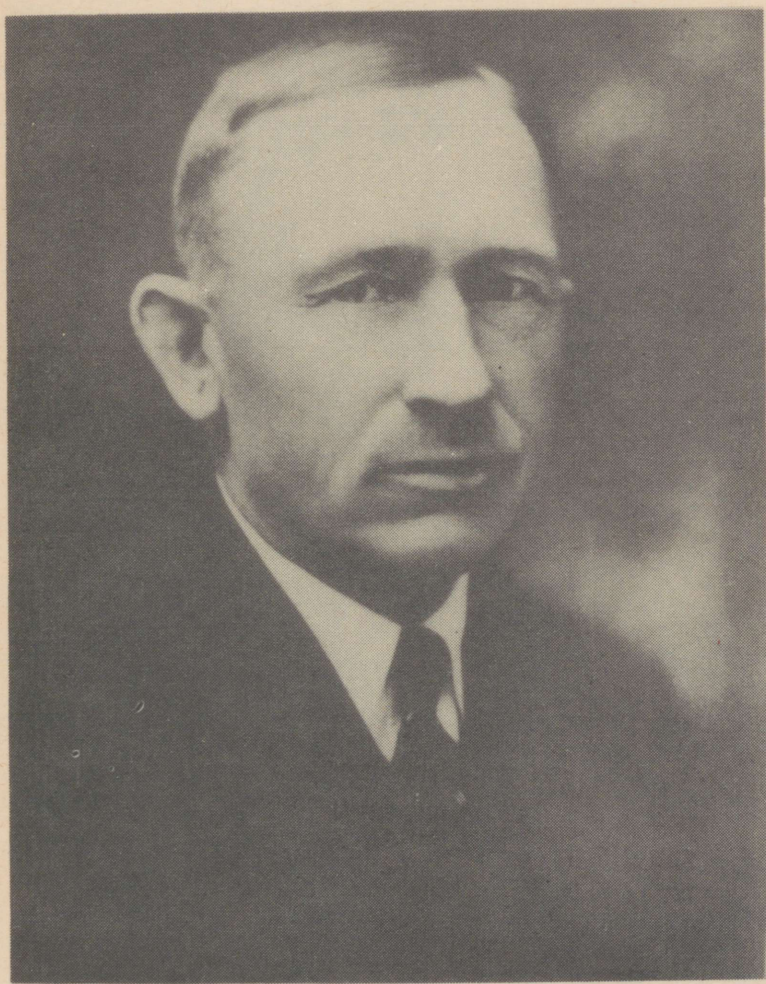
"Tõde ja õigus" II-III.

Tamsāre, A.H. Zeme un mīlestība. Igaunu romāns četrās grāmatās. Trešā grāmata. IV dala. Ar autora atļauju tulkojusi Elīna Zālīte. Rīgā, Valtera un Rapas akc. sab. izdevums, 1936. 422 lk.

"Tõde ja õigus" IV.

Tamsāre, A.H. Zeme un mīlestība. Igaunu romāns četrās grāmatās. Ceturā grāmata. V dala. Ar autora atļauju tulkojusi Elīna Zālīte. Rīgā, Valtera un Rapas akc. sab. izdevums, 1936. 414 lk.

"Tõde ja õigus" V.

A. H. Tammsaare.

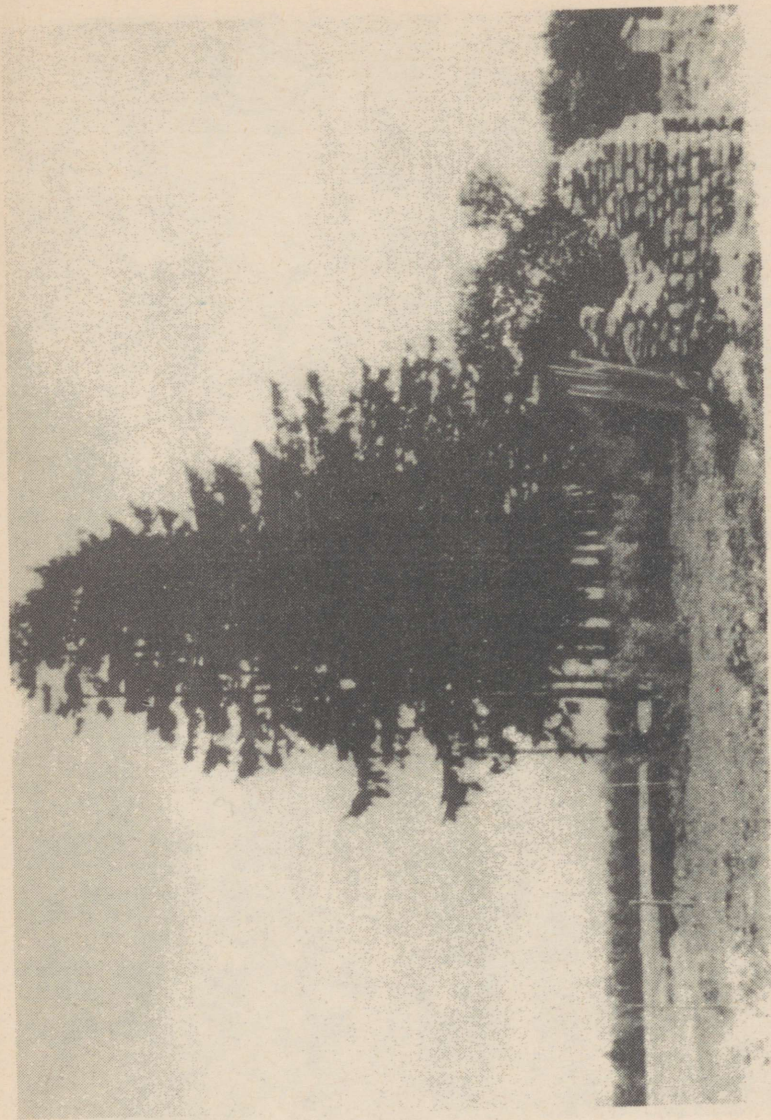
A.H. Tammsaare üliõpilasena.

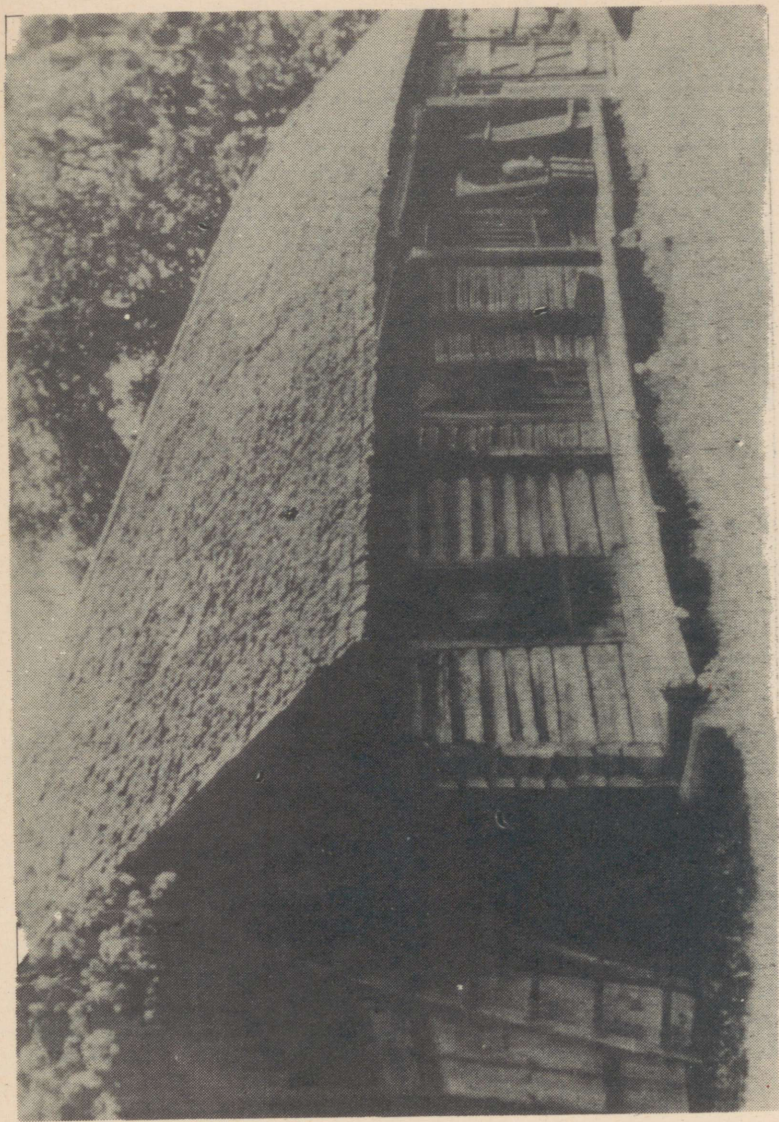
Soosild.

Peeter Hanseni maja ahervare ja tema istutatud kuused.

Peeter Hanseni ait.

Tamsāre, A.H. Viena laulība. Romāns. Ar autora atļauju tulkojusi Elīnā Zālīte. Rīgā, Valtera un Rapas akc. sab. apgāds, 1938. 351 lk.

"Elu ja armastus".

Tamsāre, A. Aizpekļu jaunais velns. Tulkojis J. Žīgurs. Rīgā, Latvijas Valsts izdevniecība, 1951. 200 lk.

"Pörgupohja uus Vanapagan".

Tamsāre, A.H. Karinas mīlestība. No igauņu valodas tulkojusi E. Zālīte. 2. tr. New York, 1956.

"Tōde ja õigus" IV.

Tamsāre, A. Zeme un mīlestība. Romāns. Tulkojusi Elīna Zālīte. /Eessõna:/ Jānis Žīgurs. Rīgā, Latvijas Valsts izdevniecība, 1957. 848 lk.

"Tōde ja õigus" I-III.

Tamsāre, A. Zeme un mīlestība. Romāns. Tulk. E. Zālīte. Rīgā, Latvijas Valsts izdevniecība, 1957. 712 lk.

"Tōde ja õigus" IV ja V.

Tamsāre, A.H. Dzīve. Tulkojusi E. Zālīte. Minneapolis, 1958. 416 lk.

Tamsāre, A.H. Zeme un mīlestība. I. Tulkojusi E. Zālīte. Minneapolis, 1959. 456 lk.

Tamsāre, A.H. Zeme un mīlestība. II. Tulkojusi E. Zālīte. Minneapolis, 1959. 384 lk.

Tamsāre, A.H. Zeme un mīlestība. III. Tulkojusi E. Zālīte. Minneapolis, 1959. 256 lk.

Tamsāre, A.H. Maldī un atzīšana. Tulkojusi E. Zālīte. Minneapolis, 1959. 448 lk.

Prantsuse keeles

Tammsaare, A. H. La terre-du-Voleur. Adaptation française d'Elisabeth Desmarest. /Eessõna:/ Jean Giono. Paris, Pierre Tremeois, 1944. 400 lk.

"Tõde ja õigus" I.

Tammsaare, A. H. Indrek. Adaptation française de Ellen Terrence. Paris, Pierre Tremeois, 1944. 277 lk.

"Tõde ja õigus" II.

Tammsaare, A. H. Jours d'emeutes. Adaptation française de G. Audouin-Dubreul. Paris, Pierre Tremeois, 1947. 276 lk.

"Tõde ja õigus" III.

Tammsaare, A. H. Les amours de Karin. Adaptation française de G. Audouin-Dubreul. Paris, Pierre Tremeois, 1947. 289 lk.

"Tõde ja õigus" IV.

Tammsaare, A. H. Retour a la Terre-du-Voleur. Adaptation française de G. Audouin-Dubreul. Paris, Pierre Tremeois, 1948. 320 lk.

"Tõde ja õigus" V.

Soome keeles

Tammsaare, A. H. Korpiojan isäntä. Viron kielestä tekijän luvalla suomentanut Ida Grünthal. Porvoo, W. Söderström, 1929. 132 lk. "Kõrboja peremees".

Tammsaare, A. H. Totuus ja oikeus. Romaani. Suomentanut Erkki Reijonen. Porvoo, W. Söderström, 1932. 500 lk.

"Tõde ja õigus" I.

Tammsaare, A. H. Totuus ja oikeus. Romaani. V osa. Suomentanut Erkki Reijonen. /Eessõna:/ A. H. Tammsaare, lk. 5-10. Porvoo, W. Söderström, 1935. 399 lk.

"Tõde ja õigus" V.

Tammsaare, A.H. Hornanperän uusi Paholainen. Romaani. Eestin kielestä suomentanut Aino Kaasinen. /Järelsõna:/ R.Sirge. Muutama sana tekijästä, lk. 299-304. Helsinki, Kansankulttuuri, 1964. 304 lk.

"Põrgupõhja uus Vanapagan".

Leedu keeles

Tamsaarė, A. Naujasis Vanapaganas. Romanas. /Vene keelest tlk. ja järelsõna:/ A.Gricius. Vilnius. Valstybinė grožinės literatūros leidykla, 1957. 304 lk., portr.,

"Põrgupõhja uus Vanapagan".

Tamsarė, A. Kõrbojos šeimaininkas. Romanas. Vertė E.Ast-ramskas. Vilnius, Valstybinė grožinės literatūros leidykla. 1960. 232 lk. "Kõrboja peremees".

Tamsarė, A. Tiesė ir teisingumas. Verte J.Baltušis. Vilnius, Valstybinė grožinės literatūros leidykla, 1963. 61 lk. "Tõde ja õigus".

Rootsi keeles

Tammsaare, A.H. Husbonden på Kõrboja. Roman. Bemyndigad övers. från estnika av Carl Mothander. Stockholm, Wahlström, 1938. 216 lk.

"Kõrboja peremees".

Tammsaare, A. Hin ondre i Avgrunden. Översättning från ryska S.Wallenius. Illustr. A.Beljukin. M., "Иностран. лит.", 1963. 386 lk.; 6 lehte illustr.

"Põrgupõhja uus Vanapagan".

Tammsaare, A. Hin ondre i Avgrunden. Översättning från ryska av S.Wallenius. Illustr. A.Beljukin. Stockholm, Arbetar-kultur, 1964. 396 lk., illustr.

"Põrgupõhja uus Vanapagan".

Ungari keeles

Tammsaare, A.H. Az erdőárki gazda. Regény.
/Tlk. ja järelsõna:/ Bán Aladár, lk. 213-214.

Gyoma, Kner Izidor Kiadása, 1933. 214 lk.

"Körboja peremees".

Tammsaare, A. Pokoltanya új Sátánja. Tlk. Ö.Lavotha.
Illustr. László Réber. Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1959.

"Pörgupõhja uus Vanapagan".

Hollandi keeles

Tammsaare, A.H. Wargamäe. Roman. Uit het estisch vertaald
door Anna C. van den Bosch en Henriette J. Roosenburg. /Eessõna
lk. V-VII./ Haag, "De Kern", 1939. VII, 319 lk.; 1 l. portr.

(Van Heinde en Verre. (Kern-Bibl.))

"Tõde ja õigus" I.

Nõukogude Eestis ilmunud kirjandust
A.H.Tammsaare elu ja tegevuse kohta

Puhvel, H. A.H.Tammsaare elu ja loomingu varasem periood (1878-1922). Tln., "Eesti Raamat", 1966. 408 lk., portr., illustr.

Rets.:

Siimisker, H. Pidagem pisut aru Tammsaare uurimise üle. - Keel ja Kirjandus, 1967, nr. 7, lk. 433-440.

Siimisker, H. A.H.Tammsaare. Lühimonograafia. Tln., ERK, 1962. 240 lk., illustr. (Eesti kirjamehi)

Rets.:

Kuningas, O. Mõningaid täiendavaid mõtteid uue Tammsaare-monograafia puhul. - Looming, 1963, nr. 8, lk. 1273-1276.

Puhvel, H. Järjekordsest lühimonograafiast ja Tammsaare uurimise praegusest tasemest. - Keel ja Kirjandus, 1963, nr. 4, lk. 236-241.

Sögel, E. Mitte ainult A.H.Tammsaarest ja monograafiast. - Sirp ja Vasar, 1963, 25.jaan., 1.veebr.

Sikemäe, I. Kirjad Vargamäelt. Tln., ERK, 1962. 224 lk.; 8 lehte illustr.

Rets.:

Krusten, R. Ilmar Sikemäe kutsub Vargamäele. - Keel ja Kirjandus, 1963, nr. 5, lk. 307-310.

Liidja, M. - Öhtuleht, 1963, 9.veebr.

Promet, L. Vargamäe-kirju lugedes. - Looming, 1963, nr. 7, lk. 1110-1113.

Vaidlo, R. Kui seisataks korra üleval väljamäel... - Rahva Hääl, 1963, 7.märts.

Viiding, I. Probleeme ja probleemikesi seoses "Kirjadega Vargamäelt". - Sirp ja Vasar, 1963, 26.juuli.

Hansen, Ö. A.H.Tammsaare Muuseum. 4.parand.tr. Paide, 1965. 39 lk., illustr., portr. (Paide Rajoonidevaheline Kodu-loomuuseum.)

Eesti NSV Ministrite Nõukogu määrus Anton Hansen-Tammsaare Memoriaalmuuseumi asutamise kohta. - ENSV Ülemnõukogu ja Valitsuse Teataja, 1967, nr. 4, lk. 39.

x

Ambur, P. Mälestuskild A.H.Tammsaarest. /"Juuditi" saamisloost. 1926./ - Looming, 1967, nr. 1, lk. 103-110.

Eilart, J. Vargamäe noort Andrest meenutades. - Sirp ja Vasar, 1958, 31.jaan.

Eilart, J. Vargamäe soo. - Edasi, 1960, 28.veebr.

Hint, A. Tagapere Pearu ja ta sulane Jaagup. - Rahva Hääl, 1955, 1.märts.

Kadarik, E. A.H.Tammsaare mõtteid kirjanduslikust tööst. - Sirp ja Vasar, 1958, 31.jaan.

Kalmet, L. A.H.Tammsaare ja eesti teater. - Eesti Nõukogude Teater, 4, 1959, lk. 47-76.

Kiviste, A. Mälestusi A.H.Tammsaarest seoses kirjastusliku tegevusega. - Looming, 1960, nr. 3, lk. 464-470.

Kuusman, A. Kui loomistöö asemel tuli agendiks olla... /A.H.Tammsaare raamatulevitajana./ - Sirp ja Vasar, 1960, 26.veebr.

Kärner, J. Felix Ormusson ja vana Aadam. /A.H.Tammsaare. Poiss ja liblik. 1915./ - Rmt.: Kärner, J. Lehed tuulde. Tln., 1958, lk. 216-222.

Laanpere, H. Ühe sõnameistri semantikast. - Keel ja Kirjandus, 1964, nr. 11, lk. 654-664.

Leht, K. Peatükk kirjanduse katseõpikust. /H.Siimisker. Kõrboja peremees./ - Nõukogude Õpetaja, 1967, 13.mai.

Martin, A. A.H.Tammsaare Kaukaasias. - Edasi, 1958, 15.juuni.

Mihkla, K. A.H.Tammsaare kirjad Jaan Kaelile. - Keel ja Kirjandus, 1959, nr. 12, lk. 738-747.

Mihkla, K. Sululiste andmete kasutamisest kirjandusteaduslikus uurimistöös. - Keel ja Kirjandus, 1961, nr. 12, lk. 710-718.

20 Mihkla, K. Kokkupuuteid A.H.Tammsaarega. - Keel ja Kirjandus, 1962, nr. 6, lk. 363-366.

Minna, R. Vastleitud "Tõe ja õiguse" variant. /Autori kirbevee ja parandustega eksemplar "Hudožestvennaja Literatura" arhiivis./ - Sirp ja Vasar, 1966, 29.juuli.

Nipman, L. Mälestuskilde A.H.Tammsaarest. - Edasi, 1963, 3.veebr.

Nurme, M. Vargamäe Krööt. A.H.Tammsaare mälestuseks. /Luletus./ - Rmt.: Nurme, M. Maarjahein. Tln., 1967, lk. 72-73.

Palm, A. A.H.Tammsaare Koitjärvel. - Keel ja Kirjandus, 1960, nr. 8, lk. 493-503; nr. 9, lk. 556-564.

Pill, A. Mälestuskilde A.H.Tammsaarest. - Keel ja Kirjandus, 1960, nr. 10, lk. 625-629.

Puhvel, H. Impressionismist ja selle mõjust eesti kirjandusele XX sajandi alguskümnendil. - Keel ja Kirjandus, 1962, nr. 7, lk. 393-404. - A.H. Tammsaarest, lk. 399-404.

Puhvel, H. A.H.Tammsaare ja "Noor-Eesti". /1907-1913./ - Keel ja Kirjandus, 1963, nr. 11, lk. 648-655.

Puhvel, H. Tähelepanekuid A.H.Tammsaare kirjanikunatuuri mõistmiseks. - Looming, 1965, nr. 3, lk. 440-448.

Rummo, P. Tammsaare lahkumisel. - Tammsaarele mõteldes. - Rmt.: Rummo, P. Turistina seitsmendas suurriigis. Tln., 1959, lk. 25-27; 36-38.

30 Sakk, M. Kirjanduslik kohus olgu kirjanduslik. /Kadrina kultuurimaja ja raamatukogu poolt korraldatud kirjanduslik kohus "Tõe ja õiguse" IV osa põhjal./ - Kultuur ja Elu, 1966, nr.5, lk.25.

Sibul, A. A.H.Tammsaare ja Lagle talu. - Keel ja Kirjandus, 1963, nr. 3, lk. 172-174.

Sibul, A. Paar mälestuskildu. 25 aastat A.H.Tammsaare suust. - Sirp ja Vasar, 1965, 26.veebr.

Sibul, A. A.H.Tammsaare kirjanduse levitajana. - Keel ja Kirjandus, 1963, nr. 9, lk. 560-562.

Siimisker, H. A.H.Tammsaare viimased loominguaastad. "Kuningal on külm". - "Põrgupõhja uus Vanapagan". - Looming, 1958 nr. 12, lk. 1889-1917.

Siimisker, H. A.H.Tammsaare kirikust ja religioonist. - Edasi, 1959, 11.aug.

Siimisker, H. Koomilisest A.H.Tammsaare varasemas loomingu. - Paar sammukest eesti kirjanduse ja rahvaluule uurimisteed, 2, 1961, lk. 107-234.

Siimisker, H. Mõned killud klassiku enda ja tema argipäeiseloomustamiseks. /A.H.Tammsaare tööst tõlkijana./ - Keel ja Kirjandus, 1963, nr. 1, lk. 13-23.

Siimisker, H. "Tulge nüüd siia ja vaadake oma silmaga, ma kirjutan." /A.H.Tammsaare Treffneri gümnaasiumis./ - Sirp ja Vasar, 1963, 8.veebr.

Siirak, E. Tammsaare kirjandusliku publitsistika mõtte-suundi. - Looming, 1965, nr. 3, lk. 451-466; nr. 4, lk. 577-583.

40 Sirge, R. Intervjuu /A.H.Tammsaare "Teoste" 6-kõitelise venekeelse väljaande kolleegi R.Sirgega/. - Sirp ja Vasar, 1965, 22.okt.

Susi, A. Mälestuskilde kokkupuuteist Tammsaarega. - Keel ja Kirjandus, 1964, nr. 6, lk. 367-370.

Sögel, E. Suurest inimlikust sõprusest. /A.H.Tammsaare ja H.Pöggelmann./ - Rahva Hääl, 1958, 30.jaan.

Sõelsepp, V. Mõtteid Vargamäe soosillal. /Luuletus./ - Rmt.: Sõelsepp, V. Algas sellest. Tln., 1964, lk. 62-63.

Sööt, A. "Tõe ja õiguse" sünnipaigas. /A.H.Tammsaare Muuseum. Paide rajoon./ - Rahva Hää!, 1965, 21.apr.

Teder, E. A.H.Tammsaare teoste tekstikriitilisest külast. - Keel ja Kirjandus, 1959, nr. 8, lk. 498-502.

Teder, E. A.H.Tammsaare jalajälgi otsimas. /Kultuuriloolisest ekspeditsioonist Kaukaasiasse./ - Keel ja Kirjandus, 1960, nr. 3, lk. 174-178.

Teder, E. Uusi materjale A.H.Tammsaare kohta. /Kirjavahe- tusest läti näitekirjaniku E.Zälītega./ - Keel ja Kirjandus, 1960, nr. 7, lk. 447-448.

Teder, E. Kuidas A.H.Tammsaarest sai ajakirjanik. /Aja- järgust 1900-1905./ - Edasi, 1965, 28.veebr.

Tuglas, F. A.H.Tammsaare: Elu ja armastus (1934). - Rmt.: Tuglas, F. Valik kriitilisi töid. Tln., 1959, lk. 500-504.

Utt, O. Kahest väärtuslikust näidendist. /Juudit. - Kunin- gal on külm./ - Sirp ja Vasar, 1954, 3.dets., 10.dets.

Utt, O. Tammsaare ja meie. - Noorte Hää!, 1958, 30.jaan.

Veski, J.V. Mälestusi A.H.Tammsaarest. - Edasi, 1955, 1.märts.

x

Andresen, N. Kaks eesti kirjanduse tõlget saksa keeles. /A.Tammsaare. Satan mit gefälschtem Pass./ - Keel ja Kirjandus, 1960, nr. 10, lk. 638.

Lepik, H. Tõlkeküsimustest Soomes, ka "Põrgupõhja" tõlkest. (A.H.Tammsaare. Hornanperän uusi Paholainen. Tlk. A.Kaasinen. Helsinki, 1964.) - Sirp ja Vasar, 1966, 7.jaan.

Lindeberg, H. Tammsaare viimase teose soomekeelse tõlke puhul. /"Hornanperän uusi Paholainen"./ - Edasi, 1965, 26.dets.

Palmeos, P. "Põrgupõhja uue Vanapagana" ungarikeelse tõlke puhul. - Keel ja Kirjandus, 1959, nr. 9, lk. 574-575.

Steinberg, A. "Ta usub kahtlemisse". /Kogutud tõoste esimese raamatu ilmumise puhul vene keeles./ - Sirp ja Vasar, 1967, 13.okt.

Teder, E. Põhjanaanabrid Tammsaarest ja tema Vanapaganast. /Soome ajakirjanduses avaldatud retsensioonidest "Põrgupõhja uue Vanapagana" (Helsinki, 1964) kohta./ - Looming, 1966, nr.7, lk. 1142-1145.

Teoste retsensioonid

"Tõde ja õigus" I

Kaosaar, J. A.H.Tammsaare "Tõe ja õiguse" I osa ilmumise puhul. - Noorte Hääl, 1952, 7.juuni.

Kärner, J. "Tõde ja õigus" I. /1927./ - Rmt.: Kärner, J. Lehed tulde. Tln., 1958, lk. 273-280.

Leht, K. ja Reinop, H. A.Tammsaare romaani "Tõde ja õigus" I köite käsitlemisest X klassis. - Nõukogude Kool, 1955, nr. 2, lk. 95-106.

Puhvel, H. Vargamäe Andres. /Peategelase kuju arengust 1.-5.kd./ - Edasi, 1958, 9.märts.

Raestik, E. Romaani "Tõde ja õigus" illustratsioonidest. Lugeja märkmeid. - Õhtuleht, 1952, 28.märts.

Siimisker, H. Pilk A.H.Tammsaare "Tõele ja õigusele" ja selle järeleõnale. Senise käsitluse saavutustest ja puudujääkidest. - Looming, 1958, nr. 1, lk. 120-131; nr. 2, lk. 288-302.

Jõgi, H. Herald Eelma illustratsioonid A.H.Tammsaare romaanile "Tõde ja õigus". /1.kd./ - Kunst, 1964, nr. 2, lk.18-21.

Loodus, R. "Tõde ja õigus" uues rüüs. /H.Eelma illustratsioonid 1.köitele./ - Rahva Hääl, 1964, 20.sept.

Maran, O. Ühe süvenenud töö puhul. /H.Eelma illustratsioonidest "Tõe ja õigus" 1.köitele./ - Sirp ja Vasar, 1964, 21.aug.

"Tõde ja õigus" II

Hameri, A. Väiteid ja vastuväiteid "Tõde ja õigus" II puhul. - Edasi, 1954, 11.mai.

Laosson, M. Klassiku hinnang kodanlik-natsionalistlikule Juduškale. "Tõe ja õiguse" teise köite ilmumise puhul. - Rahva Hääl, 1954, 28.veebr.

Loodus, R. "Tõe ja õiguse" II köide - H.Eelma nähtuna. - Rahva Hääl, 1965, 29.aug.

"Tõde ja õigus" IV

Gross, V. Mõnda "Tõe ja õiguse" IV köite probleemistikust. - Sirp ja Vasar, 1956, 31.aug.

Hameri, A. Püüd tõe poole. - Edasi, 1956, 22.juuli.

Hint, A. A.H.Tammsaare kodanluse kriitika "Tõe ja õiguse" neljandas köites. - Pilt ja Sõna, 1948, nr. 1, lk. 6-7.

Randma, L. Elust ilma eesmärgita. - Noorte Hääl, 1956, 17.juuni.

Siimisker, H. Indrek ja Karin Paasi romaanist A.H.Tammsaare "Tões ja õiguses". - Looming, 1956, nr. 9, lk. 1336-1344.

Sögel, E. Kaamat hukkamisele määratud ühiskonnast. - Rahva Hääl, 1956, 10.juuni.

Tobias, H. Kiskjate ja parasiitide maailm "Tõe ja õiguse" IV köites. - Sirp ja Vasar, 1950, 4.märts.

Tomberg, J. Kirjandusliku kohtu korraldamisest A.Tammsaare "Tõde ja õigus" 4.köite alusel. Tln., 1957. 22 lk. (Fr.R.Kreutzvaldi nim. ENSV Riiklik Raamatukogu.)

"Tõde ja õigus" V

Siimisker, H. Pilk A.H.Tammsaare "Tõele ja õigusele" ning selle järelsonale. - Looming, 1958, nr. 2, lk. 288-302.

Tobias, H. Satiir A.H.Tammsaare romaanis "Tõde ja õigus". - Looming, 1955, nr. 3, lk. 343-357.

"Kõrboja peremees"

Alekõrs, R. "Kõrboja peremehest" ja tema kohast A.H.Tammsaare loomingus. - Sirp ja Vasar, 1955, 20.mai.

Elisto, E. Tammsaarest ja "Kõrboja peremehest".-Nõukogude Õpetaja, 1958, 25.jaan.

Rommel, N. Stiili mõiste selgitamine A.H.Tammsaare romaani "Kõrboja peremees" põhjal. - Koguteos: Kirjanduse õpetamise metoodika küsimusi. 2. Tln., 1962, lk. 57-91.

Siimisker, H. Mõningatest probleemidest ühenduses "Kõrboja peremehega" ja tema kriitikaga.- Keel ja Kirjandus, 1958, nr. 9, lk. 528-542.

"Jutustused" I-II

Siimisker, H. A.F.Tammsaare loomingute kahe esimese aastakümne äärjooni. "Jutustused" I ja II ilmumise puhul. - Looming, 1961, nr. 9, lk. 1398-1417.

"Ma armastasin sakslast"

Elisto, E. Kuidas mõista A.H.Tammsaare romaani "Ma armastasin sakslast"? - Noorte Hääl, 1964, 5.juuni.

Siimisker, H. A.H.Tammsaare viimased loominguaastad. /"Elu ja armastus"; "Ma armastasin sakslast"./ - Looming, 1958, nr. 11, lk. 1713-1731.

30 Tulik, A. Ühe kirja puhul. A. H. Tammsaare romaanist "Elu ja armastus" ning "Ma armastasin sakslast". - Looming, 1954, nr. 6, lk. 762-765.

"Elu ja armastus"

Tuglas, F. A. H. Tammsaare. Elu ja armastus. - Rmt.: Tuglas, F. Valik kriitilisi töid. Tln., 1959, lk. 500-504.

Tulik, A. Ühe kirja puhul. A. H. Tammsaare romaanidest "Elu ja armastus" ning "Ma armastasin sakslast". - Looming, 1954, nr. 6, lk. 762-765.

"Põrgupõhja uus Vanapagan"

Parve, R. "Põrgupõhja uus Vanapagan" ja kodanliku kirjanduse ummikpäävad. - Noorte Hääl, 1946, 3. okt.

Siimisker, H. A. H. Tammsaare viimased loominguastad. "Kuningal on külm". - "Põrgupõhja uus Vanapagan". - Looming, 1958, nr. 12, lk. 1889-1917.

Väinaste, J. A. H. Tammsaare "Põrgupõhja uus Vanapagan". - Sirp ja Vasar, 1947, 1. veebr.

"Meie rebane"

34 Tulik, A. Klassiku teos noortele. - Noorte Hääl, 1955, 9. okt.

Lavastuste retsensioonid

"Armastus ja elu"

V. Panso ja A. Särevi dramatiseering "Tõe ja õiguse" 4. osa järgi ENSV Vene Draamateatris.

Reiljan, R. "Armastus ja elu". - Rahva Hääl, 1959, 18. juuni.

Ruus, K. Karin ja Indrek Vene Draamateatri laval. - Õhtuleht, 1959, 11. juuni.

Formis, L. Tammsaarelik lavastus. - Sirp ja Vasar, 1959, 10. juuli.

"Elu ja armastus"

A.Särevi dramatiseering

Kaugver, R. "Elu ja armastus" isetegevuslaval. /ENSV Töön-
duskooperatsiooni Kultuuribaasi draamaringi esituses./ - Öhtu-
leht, 1956, 18.mai.

Levin, S. "Elu ja armastus" L.Koidula nim. Pärnu Draama-
teatri laval. - Öhtuleht, 1957, 26.apr.

"Inimene ja jumal"

V.Panso dramatiseering "Tõe ja õiguse" 2.osa
järgi Kingissepa-nim. Tallinna Draamateatris

Hameri, A. Inimene tappis jumala. - Noorus, 1962, nr. 7,
lk. 60-62.

Ird, K. Miks "Inimene ja jumal" ja mitte "Mauruse kool"?
- Kodumaa, 1962, 14.nov.; rmt.: Ird, K. Ceterum censeo enk Jahe-
date suvede jutte. Tln., 1965, lk. 166-171.

Järv, A. "Inimene ja jumal". - Edasi, 1963, 24.veebr.

Kivilo, V. Mõtterikas ja kaasaegne. - Rahva Hääl, 1965,
20.juuli.

Luik, H. Öhtu Tammsaarega. - Öhtuleht, 1962, 29.mai.

Luik, H. Uus ja uudne Maurus. - Rahva Hääl, 1963, 10.veebr.

Müür, J. Tähtede all sündinud tõde. - Sirp ja Vasar, 1962,
8.juuni.

Rummo, P.E. "Inimene ja jumal". - Edasi, 1962, 23.dets.

Siimisker, H. Ants Eskola Maurus. - Kultuur ja Elu, 1963,
nr. 4, lk. 6-11.

Valter, M. Indrek on jälle Mauruse koolis. - Noorte Hääl,
1962, 21.sept.

Tormis, L. Meister ja meistritöö. /A.Eskola osast lavastuses "Inimene ja jumal." - Sirp ja Vasar, 1963, 29.märts.

"Juudit"

Kingissepa-nim. Tallinna Draamateatris

Levin, S. "Juudit". - Õhtuleht, 1960, 22.märts.

Pöldroos, P. Tammsaare "Juudit" laval. - Sirp ja Vasar, 1960, 25.märts.

Siimisker, H. A.H.Tammsaare "Juuditist", tema saatusest kriitikas ja laval. - Keel ja Kirjandus, 1959, nr. 7, lk. 385-398.

Siimisker, H. A.H.Tammsaare "Juudit" teatrilaval ja kriitikas. Väiteid ja vastuväiteid. - Edasi, 1960, 10.apr.

Uibo, K. Klassiku teos ja kaasaeg. - Rahva Hääl, 1960, 25.märts.

"Karin ja Indrek"

A.Särevi dramatiseering "Tõe ja õiguse" 4.osa järgi

Siimisker, H. "Karin ja Indrek" Tartus. /"Ugala" lavastus./ - Edasi, 1958, 18.okt.

"Kuningal on külm"

Kingissepa-nim. Tallinna Draamateatris

Liives, A. "Kuningal on külm". - Sirp ja Vasar, 1955, 10.juuni.

Lumet, H. Külmetavate kuningate ajastul. - Rahva Hääl, 1955, 8.juuli.

Panso, V. "Kuningal on külm". - Õhtuleht, 1955, 28.mai.

Pedak, A. Teravmeelse näidendi teravmeelne lavastus. - Edasi, 1955, 17.juuli.

Pöldroos, P. Noore lavastaja tubli saavutus. - Noorte Hääl, 1955, 24.juuni.

V.Ojakäärü ooper "Vanemuises". Libreto: A.Kaalep

Kivilo, V. "Kuningal on külm" RAT "Vanemuises". - Sirp ja Vasar, 1967, 6.okt.

Regi, A. 97.hooaeg algas A.H.Tammsaarega muusikas. - Edasi, 1967, 6.okt.

"Kõrboja peremees"

H.Luige dramatiseering

Gross, V. Dramatiseeringust ja proosateosest. - Rahva Hääl, 1954, 18.sept.

Siimisker, H. "Kõrboja peremees" isetegevuslikus teatris. /ENSV AÜN Tartu Kultuurihoonde Isetegevuslik Teater./ - Edasi, 1959, 11.apr.

"Pankrot"

A.Särevi dramatiseering "Tõe ja õiguse" 4. osa järgi Kingissepa-nim. Tallinna Draamateatris

Järvet, J. Hukkuv maailm. - Sirp ja Vasar, 1951, 13.jaan.

Krigul, L. See maailm peab hakkuma! - Edasi, 1951, 1.apr.

Kruus, O. Tammsaare võimaldaks rohkem. - Sirp ja Vasar, 1964, 28.veebr.

Lumet, H. Kodanliku ühiskonna pankrot. - Õhtuleht, 1950, 11.dets.

Tobias, H. Hävitamisele kuuluv maailm. - Rahva Hääl, 1950, 29.dets.

"Põrgupõhja uus Vanapagan"

V.Panso dramatiseering Kingissepa-nim. Tallinna
Draamateatris

Ird, K. "Põrgupõhja uue Vanapagana" uus lavastus. -
Noorte Hääl, 1953, 22.mai.

Lumet, H. "Põrgupõhja uus Vanapagan". - Öhtuleht, 1953,
28.märts.

Nirk, E. Allegooria ja elu tegelikkus. - Rahva Hääl, 1953,
13.mai.

Tobias, H. "Põrgupõhja uuest Vanapaganast" ja selle la-
vastamisest. - Sirp ja Vasar, 1953, 26.juuni.

"Põrgupõhja uus Vanapagan"

Kunstiline film. Stsenaariumi autorid:

J.Müür ja G.Kaleda. "Tallinnfilm", 1964

Jõgi, O. Kirjanik, stiil, "Põrgupõhja". - Looming, 1964,
nr. 7, lk. 1079-1087.

Künt, P. Esimese Tammsaare-filmi puhul. - Rahva Hääl,
1964, 23.juuni.

Link, E. Klassika ekraanil. - sirp ja Vasar, 1964,
26.juuni.

Luik, H. Elamust pakkuv film. - Öhtuleht, 1964, 24.juuni.

Saar, A. Kirjandusklassika elustub ekraanil. - Kodumaa,
1964, 10.juuni.

Tamberg, K. "Põrgupõhja uus Vanapagan". - Noorte Hääl,
1964, 26.juuni.

Tobro, V. Alus on rajatud. Mõttemõlgutusi esimese Tammsaare-filmi puhul. - Edasi, 1964, 28.juuni.

"Vargamäe"

A. Särevi dramatiseering "Tõe ja õiguse" 1.osa järgi
Kingissepa-nim. Tallinna Draamateatris

Leht, K. Lavastus Eesti küla süngest minevikust.- Õhtu-
leht, 1952, 3. jaan.

Põlla, O. "Vargamäe". - Sirp ja Vasar, 1951, 15. dets.

"Vargamäe vanad ja noored"

A. Särevi dramatiseering "Tõe ja õiguse" 5. osa
järgi Kingissepa-nim. Tallinna Draamateatris

Hameri, A. "Vargamäe vanad ja noored". - Õhtuleht, 1959,
28. apr.

Kruus, O. "Vargamäe". - Noorte Hääl, 1958, 18. mai .

Kuningas, O. Vargamäe uues lavastuses. - Õhtuleht, 1958,
13. märts.

Lumet, H. Jälle Vargamäel. - Rahva Hääl, 1959, 26.märts.

Sinimäe, J. Kõrgustikult paistab kaugele. - Sirp ja
Vasar, 1964, 10. apr. /Otepää Rahvateatris./

Siiisker, H. Külalistest-vargamäelastest ja meie kunsti
eilsest, tänasest ja homsest. /Külalissetendus Tartus./ -
Edasi, 1958, 22. juuni.

Siiisker, H. "Vargamäe vanad ja noored" Tallinna Draama-
teatris. /Külalissetendus Tartus./ - Edasi, 1959, 12. juuli.

Särev, A. Vargamäe vanadest ja noortest. - Eesti NSV
Teatrid, 1959, nr. 2, lk. 65-67.

Tormis, L. Oru Pearu - R. Tarmo. - Sirp ja Vasar, 1959,
17. apr.

Illustratsioonid^x

A. H. Tammsaare 1899.a. Treffneri gümnaasiumi hoovis. - Keel ja Kirjandus, 1959, nr. 12, lk. 743.

A. H. Tammsaare. Foto 1903.a. - Rmt.: Paar sammukest eesti kirjanduse ja rahvaluule uurimise teed. Uurimusi ja materjale II. Trt., 1961, lk. 123.

A. H. Tammsaare. Foto 1907.a. - Rmt.: Paar sammukest eesti kirjanduse uurimise teed. Uurimusi ja materjale II. Trt., 1961, lk. 155.

A. H. Tammsaare. Foto 1911.a. - Rmt.: Paar sammukest eesti kirjanduse ja rahvaluule uurimise teed. Uurimusi ja materjale II. Trt., 1961, lk. 195.

A. H. Tammsaare sünnimaja. - Kultuur ja Elu, 1960, nr. 7, lk. 26.

A. H. Tammsaare sünnimaja. - Rmt. : Sikemäe, I. Kirjad Vargamäelt. Tln., 1962, lk. 16-17 vahel.

A. H. Tammsaare sünnikodu - Järva-Madise Tammsaare-Põhja talu elumaja. - Rmt. : Paar sammukest eesti kirjanduse ja rahvaluule uurimise teed. Uurimusi ja materjale II. Trt., 1961, lk. 119.

Maja Punase Lageja külas, milles elas A. H. Tammsaare.- Keel ja Kirjandus, 1960, nr. 3, lk. 177.

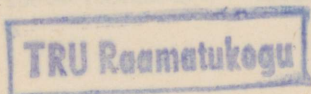
A. H. Tammsaare Koitjärvel (paremalt teine). Foto 1913. - Rmt.: Paar sammukest eesti kirjanduse ja rahvaluule uurimise teed. Uurimusi ja materjale II. Trt., 1961, lk. 199.

A. H. Tammsaare Laane talu õues koitjärvelaste hulgas.- Keel ja Kirjandus, 1960, nr. 9, lk. 559.

Oru talu õu. Hobuse juures Jüri Hansen, trepil Alviine Hansen. Vasakul A. H. Tammsaare toa aken. - Keel ja Kirjandus, 1960, nr. 8, lk. 499.

---

^xPeale H. Puhveli ja H. Siimiskeri tuntud teoste illustatsioonide lisame täiendavalt järgmised.

Paukjärv. Vaade põhja suunas. - Keel ja Kirjandus, 1960, nr. 8, lk. 494.

Maja Kadriorus, kus A.H.Tammsaare elas. - Keel ja Kirjandus, 1962, nr. 6, lk. 365.

Soosillatee enne sõda... Ja nüüd... Páris maantee viib üles mäkke. - Rmt.: Sikemäe, I. Kirjad Vargamäelt. Tln., 1962, lk. 16-17 vahel.

Vargamäe väljamägi tänapäeval. - Rmt.: Sikemäe, I. Kirjad Vargamäelt. Tln., 1962, lk. 48-49 vahel.

Vana tamm Tammsaare-Vargamäe väljamäel. - Rmt.: Sikemäe, I. Kirjad Vargamäelt. Tln., 1962, lk. 16-17 vahel.

Alles on jupike vana aeda (säärased need tüliaiad olidki!). - Rmt.: Sikemäe, I. Kirjad Vargamäelt. Tln., 1962, lk. 48-49 vahel.

Krõõda veimevakk ja vakk ning Andrese töölaud ja raamatud. - Rmt.: Sikemäe, I. Kirjad Vargamäelt, Tln., 1962, lk. 48-59 vahel.

Aidas on Krõõda kirst. - Rmt.: Sikemäe, I. Kirjad Vargamäelt. Tln., 1962, lk. 48-49 vahel.

Kirjaniku ema Anne vakk. - Koguteos: Eesti NSV muuseumid. Tln., 1962, lk. 268.

Juurtest punutud korv - kirjaniku isa Peeter Hanseni käetöö. - Koguteos: Eesti NSV muuseumid. Tln., 1962, lk. 267.

Muuseumi avamise päeval Eesperes. - Rmt.: Sikemäe, I. Kirjad Vargamäelt, Tln., 1962, lk. 48-49 vahel.

Sissekäik muuseumi. - Koguteos: Eesti NSV muuseumid. Tln., 1962, lk. 265.

Ja muuseum ise. - Rmt.: Sikemäe, I. Kirjad Vargamäelt. Tln., 1962, lk. 48-49 vahel.

Nurgake muuseumi ekspositsioonist. - Koguteos: Eesti NSV muuseumid. Tln., 1962, lk. 271.

T S I T A A T E

A.H.Tammsaare mõtteid

Ma olen üksi selle pärast õnnelik, et minu kätte niisugust vaeva on usutud: läbi häda õppida, kõiksugu takistusi võita.

1898

X Ei ole midagi huvitavamalt ilmas kui inimene, kõige oma olemusega: hingega, tundmustega, tungidega, rõõmude ja kurvastusega, nutu ja naeruga, tujude ja kindlate kivinenud põhimõtetega. See on kõige huvitavam raamat ilmas.

1908

(X) Meil on vanematelt päritud imelik usk, et kõik on ilus, mis koduga ja kodumaaga ühenduses seisab. Aga kunstnikul pole sellest küll, et ta ise usub, ta peab ka teisi uskuma panema.

1915

* Kes kannatab sõja läbi kõige rohkem? Väike, vaene, lihtne inimene; see kes peost suhu elab ja kel sagedasti midagi pole, mida suhu panna.

1919

* Kes kannatab sõja läbi kõige vähem?
Enamasti ikka jõukas, rikas miljonär, miljardär.

1919

Möökade kõlin ja kandlenääl ei taha hästi kokku kõlada.

1919

... mitte üksikute asjade tundmises ei seisa teadus, vaid teadus tekib alles korraldatud teadmistest; üksikutest teadmistest loote teaduse.

1919

... inimene on ikka surnuid rohkem armastanud kui elavaid, nende eest on ta ikka rohkem hoolitsenud kui elavate eest. Inimese süda on ikka surnute teenistuses seisnud, olgu need surnud jumalad, inimesed või asjad.

1921

Kevadeti linnatänavalt maale metsa, nurmile ja aasule pääsedes sünnin alati nagu uuesti: sünnin tuulest ja päikesest, sünnin lillest ja lõhnast, sünnin veest ja vaimust.

1921

Olgu, ometi kinnitan, et kel pole julgust unistada kõige suuremast ja täielikumast, see pole väärt unistama; kes ei tunne endas tsipakestki mõnest Goethest, Shakespearest või Gogolist, ärgu hakaku kunagi kirjanikuks, vaid diplomaadiks, õpetajaks, käsitööliseks või ükskõik milleks.

1922

 Mida piiratum inimene, seda rohkem ripub ta usu küljes ja seda enam tähendab tema usk imetegusid.

1924

On olemas imeline raamat, tõeline raamatute raamat, mida loeti enne inimest, loeb inimene ja loetakse ka pärast teda. Selle suure, elava ja igavese raamatu lugemine on aga väga vaevaline töö. Nõnda seletubki, miks inimene, kelle kogu tegevuse lipukirjana lehvib - vähima vaevaga suurim saavutus, on teinud endale erilise raamatu, puht inimese raamatu, mida loeb ainult tema üksi kõigi loomade seas. Et aga inimene isegi on pisitillukene osa tõelisest raamatute raamatust - loodusest, siis ei saa tema enesegi raamatud muud olla kui ikkagi midagi, mis leidub raamatute raamatuski. Ja kuna inimene nii väga kipub eemalduma looduse elavast ja igavesest raamatust, siis peaks ta lugema vähemalt iseoma raamatutki, et ei katkeks igasugune ühendus elava raamatute raamatuga.

1930

Õnnetud on need, kes ei tee midagi ja kes ei saa midagi, päris õnnelikud need, kes teevad ridagi ja kes maitsevad oma tegude vilja.

1933

Põlluharimine teeb inimese kannatlikuks, visaks, pikameeliseks, sest loodus käib alatasa teda oma paratamatusega katsumas.

1938

Veel on midagi, millest maailmas on unistatud: kuidas küll kujundada sõnas tühisematki elulist või elutut asja, nii et lugeja tunneks temas iseene sündi, olemist ja surma; et kirjeldatu rõõm saaks lugeja rõõmuks, tema mure lugeja mureks, elu tema eluks; et me muutuksime raamatut lugedes, kui vaja, nooreks, kuigi oleme vanad, ja vanaks, kuigi oleme alles noored, et rikas õpiks elama raamatuski vaesena, vaene rikkana; et tunneksime end, kui raamat seda tahab, taevatähena, kirikukellana või ka liivaterakesena. Selliseid raamatuid on maailmas, selliseid sõnu on meie enestegi raamatuis.

1938

Tsitaate A. H. Tammsaare kohta

Ning kirjaniku ausus, kirjaniku kirk tõe järele, kirjaniku armastus oma rahva vastu õngi need, mis teevad ta suureks ning lasevad Vargamäe Krõõda heleda hääle heliseda mitte üksnes läbi aastakümnete, vaid läbi aastasade.

Aadu Hint, 1955

Tammsaarel on tegelaskujud, mis saavad lugejale oma-õnneks, nõnda tuntuks nagu inimesed, kellega oled palju aastaid koos elanud ja keda sa mitte üksnes nende välise kuju, vaid nende hinge ja südame kaudu läbi-lõhki tead-tunned.

Aadu Hint, 1955

... maailmakirjandusse kuulub "Tõde ja õigus" muu hulgas ka sellepärast, et see on ajalooline romaan. See on eepos kodanliku rahvuse väljakujunemisest, jõust ja nõrkusest, otsingutest ja ummikust; teose ajalooliselt tingitud perspektiivitus põhi-

idee arendamisel ei takista ometi temas voogamast "suurt ajaloo-
jõge" ...

... Tammsaare ei tahtnud kujutada Eesti olustikku teatavail
ajalooetappidel, vaid tal oli südamel üldinimkondliku kaaluga
probleem tõest ja õigusest ühiskonnas ...

Ain Kaalep, 1962

Tammsaare ei kujuta mitte ainult vahelduvate inimpõlvede
vastuolusid, vaid näitab, kuidas vanad eluvormid üldse kitsaks
jäävad, kuidas nende raamides arenevad uued vormid ja võitluses
vanaga endale nõuavad eluõigust.

Jüri Parijõgi, 1941

Tammsaare teosed ootavad mõtlikult. Nad ei rebi meid endi
juurde, neile ei meeldi, et neid aplalt neelatakse. Iga süvene-
mistaheline lugeja kiindub nende juurde asudes igasse lehekül-
ge, igasse mõttesse, mis nad endi kaante vahel nolavad. Nad sun-
nivad lugejat ikka ja uuesti nende juurde tagasi pöörduma, mitu
ja mitu korda uuesti lugema - iga kord jälle uusi, varem avasta-
mata mõttepärlid pakkudes.

Paul Rummo, 1940

Tammsaaret on ühiskondlikud küsimused alati huvitanud, kuid
alati seisab ta teostes esiplaanil i n i m e n e .

August Sang, 1941

Kõigist meie proosakirjanikkudest on Tammsaarel kõige intel-
lektuaalsem stiil.

Johannes Semper, 1926

A.H.Tammsaare kui inimene ja kirjanik kerkib meie teadvus-
se eelkõige kui suur töömees.

Helene Siimisker, 1961

Palju headki ei mõju enam hästi. Ehk olgu see hea siis juba
erandlikult üllatava ulatusega, nagu Tammsaare suurromaan.

Friedebert Tuglas, 1936

A. H. Tammsaare elu ja loomingu tutvustamine
raamatukogudes

30. jaanuaril 1968 möödub 90 aastat väljapaistva eesti pro-
saisti A. H. Tammsaare sünnist. See sündmus leiab kajastamist ka
raamatukogudes.

Kirjaniku elu ja loomingu tutvustamiseks võib korraldada
kirjandusõhtuid, vestlusi, bibliograafilisi ülevaateid, raamatu-
näitusi jm.

Et A. H. Tammsaare teoste dramatiseeringud on igal hooajal
teatrite mängukavades, võib lugejatele organiseerida teatrite
ühiskülastusi.

1964.a. valmis Tallinna Kinostuudio režissööridel J. Müüril
ja G. Kromanovil romaani "Põrgupõhja uus Vanapagan" põhjal film,
mida sobib demonstreerida kirjandusõhtutel. Filmi vaatamisele
võiks järgneda arutelu.

A. H. Tammsaarele pühendatud õhtutel tuleb temast rääkida
kui jutustuste autorist, romaani- ja näitekirjanikust, publitsis-
tist ning tõlkijast. Selleks võib kasutada H. Siimiskeri lühi-
monograafiat "A. H. Tammsaare", H. Puhveli raamatut "A. H. Tammsaare
elu ja looming aastail 1878-1922", N. Andreseni, A. Hameri,
A. Hindi, K. Mihkla, E. Nirgi, H. Puhveli, H. Siimiskeri,
E. Tedre ja teiste artikleid, mis on ilmunud ajakirjades "Loo-
ming" ja "Keel ja Kirjandus" ning ajalehtedes.

A. H. Tammsaaret kui kirjanikku ja inimest aitavad paremi-
ni mõista A. Kiviste, A. Sibula, A. Särevi, J.V. Veski jt. mä-
lestused, mida võiks kirjandusõhtutel ette kanda. Nende õhtute
ilmestamiseks on soovitatav lugeda katkendeid kirjaniku romaani-
dest, jutustustest ja novellidest, esitada miniatuure ning tsi-
teerida tema mõtteteri. Romaanist "Tõde ja õigus" võib lugemi-
seks valida näiteks järgmisi katkendeid (leheküljed on näida-
tud kõige uuema trüki järgi):

"Tõde ja õigus" I (1964)

"Algas töö, algas eluaegne töö, algas töö, millest pidi jätkuma isegi tulevale põlvele ..." kuni "... Sulane ja tüdruk olid alles kauplemata".

III peatükk, lk. 18-20.

"... Kui Vargamäe rahvas heinateoga jõe äärde jõudis..." kuni "... See on tema unistus, see on tema õnn heinakaarel ja künnivaol".

VIII peatükk, lk. 62-63.

"... Üldse hakkas kõigile silma torkama, et Vargamäe naabrid kipuvad võistleva..." kuni "... Oma ühist kraavigi kaevasid nad tänava varasest kevadest saadik".

X peatükk, lk. 76-78.

"... Kuule, sina nuabrimees!..." kuni "... seda ei teadnud vististi ta ise ega teised".

XVII peatükk, lk. 168-170.

"... Koduteel oli Andresel aega kõige üle järele mõelda..." kuni peatüki lõpuni .

XXXIX peatükk, lk. 552-554.

"Tõde ja õigus" II (1965)

"... Ülal trepiotsal ootas Indrekut toatuhvleis halli habemega ja kräsus kulumudega vanahärra..." kuni "... Ja nüüd oleks ta nagu Indreku unustanud, kohendas öökuue hõlmad kokku ja ruttas uksest välja".

II peatükk, lk. 13-16.

"... Aga Indrekuga sündisid kummalised asjad..." kuni "... kui ta katsus matemaatikaga ravida armastust, nagu seltsimees Molotov oli õpetanud".

XXXV peatükk, lk. 354-355.

"... Juba hakkas ta palitut selga ajama, kui direktor toa tühjaks tegi..." kuni "... Nõnda oli lugu härra Maurusega".

XXXVIII peatükk, lk. 396-399.

"Tõde ja õigus" V (1957)

"... Hiljem kahekesi jäänud, ei saanud Andres kuidagi kiitlevat Kassiaru ja tema poegi unustada..." kuni "... ilma et oleks teadnud sellele mingit tähelepanu pöörata".

XXX peatükk, lk. 322-325.

"... Ind ek jäi aidatrepi ette seisma, selg ukse poole..." kuni "... ku. ei taha, et ärkaksid mälestused ja mälestuste mälestused".

XXXIII peatükk, lk. 354-355.

Raamatunäitustel saab kasutada käesolevas brošüüris loetletud illustratsioonid ja andmeid A.H. Tammsaare teoste ilmunisastate, tiraažide, tõlgete, lavastuste ja kuuldemängude kohta. Ühtlasi juhime tähelepanu sellele, et kirjastusel "Eesti Raamat" on plaanis välja anda H. Siimiskeri koostatud kogumik "A.H. Tammsaare sõnas ja pildis".

Paljud raamatukogud on teinud ekskursioone A.H. Tammsaare sünnipaika, kus 30. jaanuaril 1958. a. - kirjaniku 80. sünniaastapäeval - avati memoriaalmuseum. Materjali muuseumi ja selle ümbruse kohta leiab Paide Rajoonidevahelise Koduloomuuseumi väljaandel ilmunud brošüürist "A.H. Tammsaare Muuseum", koguteosest "Eesti NSV muuseumid", milles on avaldatud Ö. Hanseni artikkel "Anton Hansen-Tammsaare Majamuuseum" ja I. Sikemäe raamatust "Kirjad Vargamäelt". Muuseum asub Paide rajoonis Albu külanõukogu piirkonnas A.H. Tammsaare nim. kolhoosi territooriumil ja on avatud iga päev, välja arvatud teisipäev.

Raamatukogud peaksid analüüsima, kui palju loetakse ja kes loevad A.H. Tammsaare teoseid, ning koguma lugejate arvamusi. Soovitav oleks koguda andmeid ka A.H. Tammsaare biograafia ja tema teoste ainestiku kohta. Need mälestusküllud aitavad kirjaniku elu ja loomingut paremini mõista ning on vajalikud kir-

jandusteadlastele. Seda küsimust on vaadelnud K. Mihkla oma artiklis "Suliste andmete kasutamisest kirjandusteaduslikus uurimistöös", mis ilmus ajakirjas "Keel ja Kirjandus" (1961, nr. 12, lk. 710-718).

A. H. Tammsaare juubelit tähistavad raamatukogud ka lasteperega.

Kooliprogrammid näevad klassiku tutvustamist ette kahel korral: põgusalt 8. klassis (5 tundi) ja põhjalikumalt 10. klassis (24 tundi). Raamatukogude kohuseks on anda laiemale õpilaskonnale juba varem eakohane ülevaade A. H. Tammsaare osast eesti kirjanduses.

Lastele A. H. Tammsaarest ja tema loomingust rääkides võib valida kas mõne eakohase teose või peatuda, eriti vanemate lastega, mõnel teemal, näiteks "Lapsed A. H. Tammsaare loomingus" või "Vargamäe ja A. H. Tammsaare lapseõlv".

Teema "Lapsed A. H. Tammsaare loomingus" käsitlemisel võetakse vaatluse alla eelkõige Vargamäe Ees- ja Tagapere lapsed, karjased Eedi ning Riia "Tõe ja õiguse" I osast, Juhku "Tähtsast päevast", linnalaps Tiina "Tõe ja õiguse" II osast ning metsavahi poeg Ats "Meie rebasest".

Teise näite puhul antakse eakohane ülevaade kirjaniku eluloost, peatutakse eriti tema lapseõlvel ja noorusel. Vestluse põimitakse lühemaid katkendeid "Tõe ja õiguse" I ja soovi korral ka II osast.

Alljärgnevalt antakse mõned näpunäited, kuidas A. H. Tammsaare elutööd eri vanuseastmetele tutvustada. Raamatukogutöötajale jääb õigus valida kõige sobivam lahendus kirjaniku loomingu lastepärasel osal peatumiseks. A. H. Tammsaare teostele tuleb tähelepanu juhtida ka individuaalses töös ja õpetada noori lugejaid neid mõistma ning hindama.

Raamatukogus võib A. H. Tammsaare loomingut tutvustada alates 4. klassist, valides sellele eale kõige jõukohasema raamatu "Meie rebane". Ettelugemiseks soovitame järgmisi katkendeid (leheküljed 1955.a. väljaande järgi).

"Tuli oli juba üsna laia maa-ala oma võimusesse võtnud..." kuni "... ainult põlevad silmad vahtisid poisile endise teravusega vastu." (Lk. 8-13.)

"Aga ühel pühapäeval pidi Kirep oma perekonnaga..." kuni "... kuid ta lõppes kõigile osavõtjaile kurvemalt, kui ükski oleks seda tahtnud või oletanud." (Lk. 125-134.)

Järgnevas vestluses tuleks esimese katkendi puhul juhtida kuulajate tähelepanu peale rebase leidmise fakti eriti metsavahi meeleolu kirjeldamisele ja lõpetada sellega, et "... ta hakkab uuesti männitaimi kasvatama". Teise katkendi puhul võib lasta mõjuda seiklusrikkal lool ja nupuka rebase vempudel.

Vestluses 5.-6.klasside õpilastega peatutakse juba lühidalt A.H.Tammsaare elulool. Kõige sobivam sellele vanuseastmele on jutustus "Tähtis päev" (Tln., ERK, 1956), mis kuulub tervikuna ettelugemisele. Siin tuleks rõhutada kolme momenti: a) Juhkule lubatakse vaba päev, b) Juhku kirikus ja c) väljamäel.

Hea oleks, kui õpilased jõuaksid järeldusele, et karjapoisi sisemaailma nii peenelt tunda ja sõnadega edasi anda võib vaid suur sõnameister.

7.-8.kl.õpilastele on soovitatav korraldada kirjandushommik. Ülevaade kirjaniku elust ja loomingust antakse laiemalt kui noorematele. Teostest peatutakse "Tõe ja õiguse" I osal. Et materjal on ulatuslik, soovitame just antud juhul teosest katkendite valimisel teemat piiritleda.

Alltoodud pikemaid katkendeid "Tõe ja õiguse" I osast (Tln., ERK, 1964) ei tarvitse esitada tervikuna. Igal juhtumil otsustatakse kohapeal, mida ja kui pikalt kasutada.

Soovitatav valik on tehtud 7.-8.kl.taseme järgi ja peaks võimaldama sisustada selle vanuseastme kirjandushommikuid.

7.-8.kl. soovitatavaid lehekülgi "Tõe ja õiguse" I osast

I peatükk (lk. 5-12)

II peatükk (lk. 12-18)

III peatükk (lk. 18 kuni 24 "... All koplis kukkus kägu.")

XXV peatükist "...Andrese ja Krõõda ning Jussi ja Mari lapsed..." kuni "... Sellepärast on nii raske jännata tüütavalt

piriseva Innuga". (Lk. 238-241.)

XXVI peatükist "Kevadel, kui Eesperes ehitus algas..." kuni "... sest neil endil läks seda kallist materjali ka tarvis". (Lk. 253-263.)

XXXI peatükist "Polnud midagi parata..." kuni lõpuni. (Lk. 350-360.)

XXXIII peatükist "Orul käis sel ajal karjas Riia..." kuni "... nii et Riia oma kassi männi otsast kätte sai" (lk. 385-387) ja "Tõe jälile pääsemiseks tarvitab Indrek kurja kavaldust..." kuni "... ohvriks tuua jõhvilinnu pesa Riia kassirojule, seda ta enne ei teadnud". (Lk. 391-392.)

9.-11.klasside õpilased tähistavad klassiku juubelit tavaliselt kirjandusõhtuga. Seejuures võib kasutada käesolevat väljaannet tervikuna. On vaja silmas pidada, et kirjandusõhtu ei kordaks kirjandusajaloo õpikut, vaid annaks huvitavat lisa.

S i s u k o r d

Anton Hansen-Tammsaare elu ja looming	3
A. H. Tammsaare elu tähtsamaid daatumeid	12
A. H. Tammsaare teoste väljaandmine Eesti NSV-s aastatel 1945-1967	13
A. H. Tammsaare teoste lavastused	15
A. H. Tammsaare teoste järgi aastatel 1945-1967 loodud kuuldemängud, millest Eesti Raadios on säilinud heli- lindid	18
A. H. Tammsaare. Kirjanduse nimestik	19
Teosed	21
A. H. Tammsaare teoste dramatiseeringud	26
Töid ajakirjanduses ja koguteostes	27
A. H. Tammsaare tõlgitud teosed	27
A. H. Tammsaare teoste tõlked	29
Nõukogude Eestis ilmunud kirjandust A. H. Tammsaare elu ja tegevuse kohta	37
Teoste retsensioonid	42
Lavastuste retsensioonid	45
Illustratsioonid	51
Tsitaate	53
A. H. Tammsaare mõtteid	53
Tsitaate A. H. Tammsaare kohta	55
A. H. Tammsaare elu ja loomingu tutvustamine raamatuko- gudes	57

A

28955

71176

TASUTA

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00399605 7